

Fri- och rättigheter

Sammanfattning

Utskottet behandlar i betänkandet 31 motionsyrkanden som rör frågor om fri- och rättigheter. Yrkandena handlar om samvetsfrihet, religionsfrihet och skydd för privat- och familjeliv, diskriminering, en kommission för mänskliga rättigheter, rätten till fria samtal på arbetsplatser, yttrandefrihet på offentliga platser, självmordssajter på internet, värdedebatt, föreningsfrihet, niqab och burka på allmän plats, västförbud, ett tredje kön och återkallande av medborgarskap.

Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden.

I betänkandet finns fem reservationer (SD, V).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Bakgrund	5
Utskottets överväganden	8
Samvetsfrihet	8
Religionsfrihet och skydd för privat- och familjeliv	13
Diskriminering	16
Kunskap om och en kommission om mänskliga rättigheter	20
Rätten till fria samtal på arbetsplatser	24
Yttrandefrihet på offentliga platser	25
Självordssajter på internet	30
Värdedebatt	32
Föreningsfrihet	33
Niqab och burka på allmän plats	38
Västförbud	40
Ett tredje kön	42
Återkallande av medborgarskap	45
Reservationer	49
1. Kunskap om och en kommission om mänskliga rättigheter, punkt 4 (V)	49
2. Föreningsfrihet, punkt 9 (SD)	50
3. Niqab och burka på allmän plats, punkt 10 (SD)	50
4. Ett tredje kön, punkt 12 (V)	51
5. Återkallande av medborgarskap, punkt 13 (SD)	52
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	53
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010	53
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011	55

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Samvetsfrihet

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:K263 av Annelie Enochson (KD) yrkandena 1 och 2,

2010/11:K381 av Mikael Oscarsson (KD),

2011/12:K281 av Annelie Enochson och Andreas Carlson (båda KD) yrkandena 1 och 2 samt

2011/12:So642 av Julia Kronlid m.fl. (SD).

2. Religionsfrihet och skydd för privat- och familjeliv

Riksdagen avslår motion

2011/12:K300 av Annelie Enochson (KD) yrkandena 2 och 3.

3. Diskriminering

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:K368 av Hillevi Larsson (S),

2010/11:Ju222 av Helena Leander m.fl. (MP) yrkande 4,

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 10 och

2010/11:Ju401 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 1.

4. Kunskap om och en kommission om mänskliga rättigheter

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:K418 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkandena 1–3 och

2010/11:K424 av Mehmet Kaplan (MP) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (V)

5. Rätten till fria samtal på arbetsplatser

Riksdagen avslår motion

2010/11:K238 av Maria Stenberg (S).

6. Yttrandefrihet på offentliga platser

Riksdagen avslår motion

2011/12:K226 av Hillevi Larsson (S).

7. Självordssajter på internet

Riksdagen avslår motion

2010/11:Kr296 av Tuve Skånberg (KD) yrkande 2.

8. Värdedebatt

Riksdagen avslår motion

2010/11:K377 av Otto von Arnold och Yvonne Andersson (båda KD).

9. Föreningsfrihet

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:K414 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M),

2011/12:K364 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M) och

2011/12:K387 av Carina Herrstedt och Julia Kronlid (båda SD).

Reservation 2 (SD)

10. Niqab och burka på allmän plats

Riksdagen avslår motion

2011/12:K258 av Sven-Olof Sällström m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 3 (SD)

11. Västförbud

Riksdagen avslår motion

2011/12:K358 av Sven-Erik Bucht m.fl. (S).

12. Ett tredje kön

Riksdagen avslår motion

2011/12:K316 av Marianne Berg m.fl. (V).

Reservation 4 (V)

13. Återkallande av medborgarskap

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:Sf385 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) yrkande 22,

2011/12:K376 av Thoralf Alfsson och Kent Ekeroth (båda SD) och

2011/12:Sf352 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) yrkande 22.

Reservation 5 (SD)

Stockholm den 15 mars 2012

På konstitutionsutskottets vägnar

Peter Eriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Peter Eriksson (MP), Per Bill (M), Sven-Erik Österberg (S), Helene Petersson i Stockaryd (S), Lars Elin-derson (M), Billy Gustafsson (S), Karl Sigfrid (M), Phia Andersson (S), Karin Granbom Ellison (FP), Hans Hoff (S), Per-Ingvar Johnsson (C), Hans Ekström (S), Tuve Skånberg (KD), Jonas Åkerlund (SD), Mia Sydow Mölleby (V), Ann-Britt Åsebol (M) och Cecilia Brinck (M).

Redogörelse för ärendet

Bakgrund

Bestämmelser om fri- och rättigheter

Regeringsformen

Enligt 1 kap. 2 § regeringsformen (RF) ska den offentliga makten utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och goda förutsättningar för hälsa.

Det allmänna ska främja en hållbar utveckling som leder till en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Det allmänna ska verka för att demokratins idéer blir vägledande inom samhällets alla områden samt värna den enskildes privatliv och familjeliv. Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person.

Det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas.

Bestämmelserna i 1 kap. 2 § RF ger, till skillnad från reglerna i 2 kap. om de grundläggande fri- och rättigheterna, inte upphov till några rättigheter för den enskilde. Det är inte fråga om en rättsligt bindande regel utan om ett program- och målsättningsstadgande som ger uttryck för vissa särskilt viktiga principer för samhällsverksamhetens inriktning. Stadgandets främsta funktion är att ålägga det allmänna att positivt verka för att målsättningarna i största möjliga utsträckning förverkligas. Den enskilde kan alltså inte med stöd av 1 kap. 2 § RF påkalla domstols ingripande mot det allmänna. I vilken utsträckning det allmänna lever upp till målsättningarna kan enbart bli föremål för politisk kontroll. Stadgandet kan dock få rättslig betydelse som tolkningsdata vid tillämpningen av olika rättsregler.

I 2 kap. RF finns bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter. Kapitlet inleds med en beskrivning i 2 kap. 1 § av de positiva opinionsfriheterna: yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten, demonstrationsfriheten, föreningsfriheten och religionsfriheten. De negativa opinionsfriheterna behandlas i nästföljande paragraf, 2 kap. 2 §, och innebär ett skydd mot tvång från det allmänna att ge till känna sin åskådning i

politiska, religiösa, kulturella eller andra sådana hänseenden. I bestämmelsen anges också att det allmänna inte får tvinga någon att tillhöra sammanlutningar för sådana åskådningar eller delta i demonstrationer o.d.

Kapitlet innehåller också bestämmelser om skydd mot integritetskränkande registreringar (3 §), förbud mot dödsstraff (4 §), förbud mot kroppsstraff och tortyr (5 §), skydd mot kroppsvisitation och andra påtvingade ingrepp (6 §), förbud mot landsförvisning och skydd för medborgarskap (7 §), rörelsefrihet (8 §), rätt till domstolsprövning vid frihetsberövande (9 §), förbud mot retroaktiva straff- och skattelagar (10 §), rätt till offentlig rättegång och förbud mot att inrätta domstol för en redan begången gärning (11 §). Vidare finns bestämmelser om skydd mot diskriminering (12–13 §§), som innebär att lagar och andra föreskrifter inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller liknande eller med hänsyn till sexuell läggning eller kön. Vad gäller diskriminering på grund av kön finns ett undantag för de fall då en lag eller annan föreskrift utgör ett led i strävanden att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt.

Föreskrifter om möjligheterna att göra begränsningar i de nämnda fri- och rättigheterna finns i 20–25 §§. Begränsningar får endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. En begränsning får inte göras enbart på grund av politisk, religiös eller kulturell eller annan sådan åskådning.

Vidare innehåller 2 kap. RF bestämmelser om rätten till fackliga stridsåtgärder (14 §), egendomsskydd och allemansrätt (15 §), upphovsrätt och angränsande rättigheter (16 §), närings- och yrkesfrihet (17 §) och rätten till utbildning (28 §). Fri- och rättighetsregleringen i 2 kap. gäller till stor del även till förmån för utläningar som vistas i Sverige (25 §). I kapitlet anges också (19 §) att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen.

Det skydd för fri- och rättigheter som ges i 2 kap. RF gäller gentemot det allmänna och inte mellan enskilda. Bestämmelserna om fackliga stridsåtgärder och om upphovsrätt kan dock ses som undantag från detta.

Europakonventionen

Europakonventionen är numera uppdelad i tre avdelningar. Rättigheter och friheter behandlas i avdelning I (artikel 2–18).

Konventionen innehåller bestämmelser om rätten till liv (artikel 2), förbud mot tortyr samt omänsklig och förnedrande behandling och bestraffning (artikel 3), förbud mot slaveri, trældom och tvångsarbete (artikel 4), rätten till frihet och personlig säkerhet (artikel 5), rätten till domstolsprövning och en rättssäker process (artikel 6), förbud mot att döma till straff

utan stöd i lag och mot retroaktiva straffdomar (artikel 7), rätten till skydd för privat- och familjeliv, hem och korrespondens (artikel 8), rätten till tanke-, samvets- och religionsfrihet (artikel 9), rätten till yttrandefrihet (artikel 10), rätten till församlings- och föreningsfrihet (artikel 11), rätten att ingå äktenskap (artikel 12), rätten till ett effektivt rättsmedel (artikel 13) samt förbud mot diskriminering (artikel 14). I artiklarna 15–18 regleras möjligheterna för staterna att i vissa situationer göra inskränkningar i rättigheterna.

EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna

Stadgans räckvidd anges i artikel 51, där det anges bl.a. att bestämmelserna riktar sig till unionens institutioner och organ samt till medlemsstaterna endast när dessa tillämpar unionsrätten. Stadgan medför inte någon ny befogenhet eller ny uppgift för unionen. I artikel 52.3 förklaras att i den mån som stadgan omfattar rättigheter som motsvarar sådana som garanteras av Europakonventionen ska de ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen, men bestämmelsen hindrar inte unionsrätten från att tillförsäkra ett mer långtgående skydd.

Stadgan innehåller medborgerliga och politiska rättigheter med bl.a. Europakonventionen och gemensamma konstitutionella traditioner som förebild samt ekonomiska och sociala rättigheter.

Rättigheterna har sammanfattats i sex kapitel:

1. Värdighet
2. Friheter
3. Jämlikhet
4. Solidaritet
5. Medborgarnas rättigheter
6. Rättskipning

Enligt artikel 6.1 i Lissabonfördraget ska unionen erkänna de rättigheter, friheter och principer som fastställs i stadgan om de grundläggande rättigheterna, som ska ha samma rättsliga värde som fördragen.

Utskottets överväganden

Samvetsfrihet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden som rör samvetsfrihet. Utskottet är inte berett att ta något initiativ i frågan.

Motionerna

I motionerna 2010/11:K263 av Annelie Enochson (KD) yrkandena 1 och 2 samt 2011/12:K281 av Annelie Enochsson och Andreas Carlson (båda KD) yrkandena 1 och 2 begär motionärerna att det införs en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen (yrkandena 1 i respektive motion) och att samvetsfrihet ska inkluderas i fri- och rättigheterna i regeringsformen (yrkandena 2 i respektive motion).

Motionärerna menar att t.ex. sjukvårdspersonal genom att hänvisa till samvetsskäl inte ska behöva utföra vissa uppgifter såsom abort eller djurförsök. Detta skulle stämma överens med bestämmelsen om samvetsfrihet i Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter och i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. I motionerna hänvisas även till Europarådets resolution 1763 (2010). Enligt motionärerna innebär samvetsfrihet att en enskild person inte behöver utföra vissa uppgifter genom att hänvisa till samvetsskäl. Det kan enligt motionen gälla abort, insättande av abortiv spiral eller forskning med celler från aborterade foster. Ett annat område som enligt motionärerna kan upplevas som stötande ur ett etiskt perspektiv är vissa djurförsök eller transplantationer av djurorgan till människor. Frågan om samvetsfrihet skulle enligt motionen också kunna bli aktuell om det skulle införas regler om dödshjälp i den svenska lagstiftningen.

Mikael Oscarsson (KD) begär i motion 2010/11:K381 att bestämmelser om abort och samvetsfrihet ska införas i Sverige i enlighet med Europarådets resolution 1763 (2010).

I motion 2011/12:So642 av Julia Kronlid m.fl. (SD) begärs att det inom sjukvården införs regler som garanterar vårdpersonalen rätt till samvetsfrihet enligt Europarådets resolution 1763 (2010). Motionärerna anför att det nu finns en tydlig resolution som tar hänsyn till både vårdpersonalen och den lagstadgade rätten till abort. Vidare anför motionärerna att abort och dödshjälp leder till särskilt svåra konfliktsituationer vad gäller etiska överväganden och att rätten att återöppna samvetsfrihet därför bör ges en särställning inom svensk sjukvård.

Gällande ordning

I 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen anges att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller för den enskilde som person.

Enligt 2 kap. 1 § första stycket 6 regeringsformen är var och en gentemot det allmänna tillförsäkrad religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.

I 2 kap. 19 § regeringsformen anges att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

I artikel 9.1 i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna anges att var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.

I artikel 18 i FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna anges att var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Resolution från Europarådets parlamentariska församling

Europarådets parlamentariska församling antog den 7 oktober 2010 resolution 1763 (2010) The right to conscientious objection in lawful medical care.

I resolutionen anges inledningsvis att ingen person, sjukhus eller institution ska bli utsattas för tvång, hållas ansvarig eller diskrimineras på något sätt på grund av en vägran att utföra eller medverka i aborter eller liknande. Den parlamentariska församlingen understryker behovet av att hävda rätten till samvetsfrihet samtidigt som staten har ett ansvar för att värna allas rätt till sjukvård. En oreglerad användning av samvetsfrihet kan påverka kvinnor oproportionerligt mycket, särskilt kvinnor med låga inkomster eller kvinnor på landsbygden.

Församlingen anför att den mot bakgrund av medlemsstaternas skyldighet att säkerställa tillgången till laglig sjukvård och skydda rätten till hälsa, samt skyldigheten att säkerställa respekten för tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet för vårdgivare, uppmanar medlemsstaterna att utveckla tydliga regler för hälso- och sjukvården som

- garanterar rätten till samvetsfrihet vad gäller deltagande i aborter och liknande

- tillförsäkrar att patienterna informeras om en sådan vägran av en vårdgivare och blir hänvisade till en annan vårdgivare
- tillförsäkrar att patienterna får rätt behandling i tid, särskilt i nödsituationer.

Utredning om samvetsklausul i högskoleutbildningen

Utredningen om en samvetsklausul i högskoleutbildningen lade fram sitt betänkande 1994 (SOU 1994:84).

Den särskilde utredaren hade till uppgift att mot bakgrund av högskole-reformen utreda frågan hur studenternas rätt att av religiösa, etiska eller andra skäl vägra delta i vissa obligatoriska utbildningsmoment kunde tillgodoses i högskoleförordningen. Som exempel nämndes studenter på barnmorskelinjen som nekats dispens från den obligatoriska kursen i insättning av spiral. Skälen till en sådan vägran kunde vara religiösa eller etiska. En vägran kunde innebära att studenten inte blev godkänd på utbildningen och alltså inte fick ut sitt examensbevis.

Utredaren framhöll i betänkandet att frågan om behovet av en samvetsklausul egentligen handlar om att göra en rimlig avvägning mellan samhällsintressena och respekten för studenters etiska och religiösa åskådningar. Enligt utredaren talade sammantaget övervägande skäl för att inte införa någon samvetsklausul inom högskoleutbildningen. Utredaren föreslog dock att det skulle införas en möjlighet att hos Överklagandenämnden för högskolan överklaga beslut som innebär att studenten fått avslag på sin dispensansökan. Den ändring som utredningen föreslog genomfördes år 1996.

Skriftlig fråga

I en skriftlig fråga i maj 2011 (fr. 2010/11:529) till socialminister Göran Hägglund ville Eva Olofsson (V) veta om socialministern stod bakom resolution 1763 (2010) från Europarådets parlamentariska församling om rätten för vårdpersonal till samvetsvägran vid aborter.

I sitt svar på frågan anförde socialminister Göran Hägglund att resolutionen från den parlamentariska församlingen inte är något juridiskt bindande dokument. Han konstaterade också att riksdagens utrikesutskott förhåller sig kritiskt till resolutionen. Resolutionen föranledde enligt socialministerns mening ingen ändring av den svenska lagstiftningen.

Utskottsuttalande med anledning av Europarådets resolution

Utrikesutskottet behandlade våren 2011 i betänkande 2010/11:UU12 – i samband med behandlingen av regeringens skrivelse om verksamheten i Europarådets ministerkommitté (skr. 2010/11:54) och en redogörelse från Sveriges delegation vid Europarådets parlamentariska församling (redog. 2010/11:ER1) – ett motionsyrkande om att Sverige ska arbeta för att upp-

häva Europarådets parlamentariska församlings resolution 1763 (2010). Utrikesutskottet avstyrkte motionen och anförde att utskottet tidigare tagit ställning till frågan om abort, t.ex. i betänkande 2009/10:UU15 Mänskliga rättigheter i svensk utrikespolitik. Utrikesutskottet stod fast vid sitt tidigare konstaterande att Sverige stöder insatser som syftar till att göra aborter fria, säkra och lagliga för alla kvinnor. Sverige är ett av de länder som är ledande i det internationella arbetet när det gäller att lyfta fram frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). Sveriges internationella SRHR-politik ligger fast. Utskottet noterade även att abortfrågan inte omfattas av EU:s fördrag. Utskottet förhöll sig kritiskt till innehållet i resolution 1763 (2010) och ansåg att Sveriges delegation borde verka för att åstadkomma en förändring av resolutionen. Utskottets förslag till riksdagsbeslut var att lägga skrivelsen och redogörelsen till handlingarna samt att avstyrka motionen. I betänkandet finns beträffande motionsyrkandet en reservation (V) och en motivreservation (SD).

Tidigare behandling av frågan om samvetsfrihet

Utbildningsutskottet behandlade våren 1994 flera motioner där man ifrågasattes införandet av en s.k. samvetsklausul i högskoleutbildningen som innebär att en studerande av samvetsskäl kan befrias från att delta i vissa utbildningsmoment (bet. 1993/94:UbU16). En majoritet av utbildningsutskottet tog avstånd från att införa en bestämmelse som innebär att studenter kan vägra att genomgå ett obligatoriskt kursmoment av religiösa, etiska eller andra skäl.

Den fråga som motionärerna väckte var enligt majoritetens mening av mycket stor principiell vikt. Utbildningsutskottets grundläggande uppfattning var att varje patient som söker hälso- och sjukvård alltid ska vara säker på att få den vård och behandling som situationen kräver. Han eller hon ska vara garanterad att bli behandlad av personal som är utbildad och kompetent att sköta uppgiften. Alla vårdsökande ska känna sig förvissade om att personalen handlar enligt vetenskap och beprövad erfarenhet och följer gällande föreskrifter. Denna princip ställer naturligtvis höga krav på de patientorienterade utbildningarna. För att vårdpersonal ska få den utbildning och kompetens som samhället fordrar får det i princip inte finnas utrymme för en student att vägra genomgå ett obligatoriskt kursmoment. Utbildningsutskottet påminde om att riksdagen tidigare, i samband med utformningen av barnmorskeutbildningen, behandlat frågan om ett eventuellt införande av en samvetsklausul med hänsyn till sjukvårdspersonalens etiska övertygelse (bet. 1986/87:SoU5). Någon samvetsklausul hade emellertid inte införts, och den yrkesverksamma personalen saknade lagstadgad rätt att t.ex. slippa medverka vid aborter. Utbildningsutskottet hade under hand erfarit att problemen föreföll vara av ringa omfattning. Det fanns enligt utskottets mening förutsättningar att i det enskilda fallet nå tillfredsställande lösningar på konflikten mellan utbildningens krav och den etiska

övertygelsen. Utbildningsutskottet hänvisade i sammanhanget till Socialstyrelsens allmänna råd för sjukvårdspersonal, Enligt dessa borde personer som på etiska, religiösa eller andra grunder inte kan acceptera att abort utförs, inte delta i abortvården av hänsyn till den abortsökande kvinnan. Enligt utbildningsutskottets bestämda mening borde en samvetsklausul i högskoleutbildningen i enlighet med vad som anförts i beslutade utredningsdirektiv inte komma i fråga. Utbildningsutskottet föreslog ett tillkännagivande till regeringen om detta.

Socialutskottet framhöll våren 1995 i betänkande 1994/95:SoU21 att frågan om samvetsklausul nyligen utretts (SOU 1994:84). Med hänsyn till detta var socialutskottet inte berett att tillstyrka ett motionsyrkande om en samvetsklausul som innebär att vårdpersonal ska ha möjlighet att avstå från att delta i forskning och transplantationsverksamhet där vävnad från aborterade foster används.

Våren 2001 hänvisade konstitutionsutskottet (bet. 2001/02:KU15) till att frågan om en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen varit föremål för ingående bedömningar inom riksdagen och av en offentlig utredning, där man konstaterat att övervägande skäl talade mot att införa sådana samvetsklausuler.

Våren 2004 och våren 2003 (bet. 2003/04:KU2 respektive bet. 2002/03:KU26) avstyrkte utskottet en motion om samvetsfrihet. Konstitutionsutskottet hänvisade till tidigare avstyrkanden av liknande motioner och fann inte några omständigheter som talade för en annan bedömning. Våren 2006 behandlade utskottet en motion om samvetsfrid i förenklad ordning med hänvisning till utskottets tidigare bedömning i frågan (bet. 2005/06:KU17). Samma bedömning gjordes våren 2005 (bet. 2004/05:KU17).

I betänkande 2007/08:KU11 behandlade utskottet ett motionsyrkande om att det skulle införas en bestämmelse i regeringsformen om en samvetsklausul att tillämpa inom sjukvården och högskoleutbildningen. Utskottet anförde att Grundlagsutredningens vida mandat i fri- och rättighetsfrågor innebar att utredningen även kunde ta upp frågan om en samvetsklausul. Utskottet var inte berett att föregripa utredningen och avstyrkte motionen.

Utskottets ställningstagande

De frågor som tas upp i motionerna är av stor principiell vikt och Europarådets parlamentariska församling har i en resolution tagit upp frågor om samvetsfrihet inom sjukvården. Frågor om samvetsfrihet och samvetsklausuler har tidigare behandlats ett flertal gånger av utskottet som då har avstyrkt motionsyrkanden. Utskottet är inte berett att ta något initiativ i frågan. Utskottet avstyrker därför motionerna 2010/11:K263 yrkandena 1 och 2, 2010/11:K381, 2011/12:K281 yrkandena 1 och 2 samt motion 2011/12:So642.

Religionsfrihet och skydd för privat- och familjeliv

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om religionsfrihet och skydd för privat- och familjeliv. Utskottet hänvisar bl.a. till skollagens bestämmelser.

Motionen

I motion 2011/12:K300 av Annelie Enochson (KD) yrkandena 2 och 3 begärs tillkännagivanden om att öka förståelsen och efterlevnaden av Europakonventionens regler om rätt till skydd av privat- och familjeliv och om tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Annelie Enochson redogör i motionen för en satsning på sex- och samlevnadsundervisning som Utbildningsradion lanserat. Satsningen innehöll bl.a. en tecknad film och en lärobok. Enligt motionären innehåller Utbildningsradions lektionsmaterial detaljerade tekniska instruktioner om sex. Motionären menar att en statligt finansierad sexualmoral som strider mot de flesta världsreligioners sexualmoral inte kan utgöra ett utbildningsmaterial inom den obligatoriska skolundervisningen utan att kränka religionsfriheten och samvetsfriheten för de barn vars föräldrar har en annan åskådning än den statliga.

Gällande ordning

Regeringsformen och Europakonventionen

Enligt 2 kap. 1 § första stycket 6 regeringsformen är var och en gentemot det allmänna tillförsäkrad religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion.

I 2 kap. 19 § regeringsformen anges att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

I artikel 8.1 i den europeiska konventionen anges att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Av artikel 8.2 framgår att en offentlig myndighet inte får inskränka åtnjutandet av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av allmän oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

I artikel 9.1 europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna anges att var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet

att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.

I artikel 2 i första tilläggsprotokollet till konventionen anges att ingen får förvägras rätt till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning ska staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

I Mänskliga rättigheter i europeisk praxis (tredje upplagan s. 488) av Erik Danelius redogörs för några rättsfall vid Europadomstolen där målen rört sexualundervisning. Ett mål gällde sexualundervisning i danska skolor. Domstolen framhöll att det inte var fråga om indoktrinering. Undervisningen gick inte ut på att eleverna skulle uppmuntras till ett visst sexuellt beteende, och den hindrade inte att föräldrarna vid sidan av skolan upplyste barnen om sin syn på sexuella frågor. Som undervisningen var utformad ansåg domstolen att den inte kunde anses strida mot föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Domstolen fäste vikt vid att det fanns möjlighet till hemundervisning och skolgång i privata skolor. I ett annat mål som gällde Spanien tillämpade domstolen samma principer. Domstolen hänvisade till att det var fråga om objektiv undervisning och att det i Spanien fanns möjlighet att låta barnen gå i privatskolor som ett alternativ till statliga skolor.

Skollagen

I skollagen (2010:800) anges i 1 kap. 5 § att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Enligt 1 kap. 6 § ska utbildningen vid en skolenhet eller förskolenhet med offentlig huvudman vara icke-konfessionell. Undervisningen vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem ska enligt 1 kap. 7 § vara icke-konfessionell. Utbildningen i övrigt vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem får ha en konfessionell inriktning. Deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt. I 1 kap. 11 § anges att det för varje skolform ska gälla en läroplan som utgår från bestämmelserna i skollagen. Läroplanen ska ange utbildningens värdegrund och uppdrag. Den ska också ange mål och riktlinjer för utbildningen. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om läroplaner.

Enligt 7 kap. 2 § har barn som är bosatta i Sverige skolplikt. Enligt 7 kap. 19 § får en elev i grundskolan på begäran av elevens vårdnadshavare befrias från skyldighet att delta i obligatoriska inslag i undervisningen om det finns synnerliga skäl. I förarbetena till 7 kap. 19 § (prop. 2009/10:165 s. 340 f.) anför regeringen:

Enligt regeringens mening förekommer det att befrielse medges av hänsyn till elevens speciella inställning och hemmiljö på ett sätt som går längre än vad som varit lagstiftarens avsikt, och utan att försök gjorts att anpassa undervisningen. Av gällande skolförfattningar framgår att undervisningen i skolan ska vara allsidig och saklig samt utformas så att alla elever kan delta, oberoende av elevens och elevens vårdnadshavares religiösa eller filosofiska uppfattning. I skollagen och läroplanerna understryks vikten av en dialog mellan skola och vårdnadshavare. Genom en förtroendefull och fungerande dialog med hemmen kan skolan skapa förståelse för skolans verksamhet och för olika inslag i undervisningen. Skolan bör också tillfälligtvis, om det är rimligt, kunna använda gruppindelning eller andra organisatoriska och pedagogiska åtgärder för att undvika att känsliga situationer uppstår för enskilda elever eller grupper av elever. Det kan t.ex. avse simundervisning där flickor och pojkar skiljs åt. Undervisningen ska dock bedrivas i enlighet med den värdegrund som finns i läroplanerna. Därmed ska det inte förekomma inslag som kan uppfattas som kränkande för någon. Enligt regeringens uppfattning kan därför behovet av en bestämmelse om möjlighet till befrielse från undervisning på dessa grunder ifrågasättas. Det kan dock inte uteslutas att det i vissa utpräglade undantagsfall kan behövas en möjlighet att medge en elev befrielse från enstaka obligatoriska inslag i undervisningen. För att betona att befrielse bara ska komma i fråga i sådana undantagsfall ska befrielse bara kunna medges när det finns synnerliga skäl. Kravet på synnerliga skäl innebär att skälen för befrielse måste vara mycket starka.

I sammanhanget framhåller regeringen att den tidigare rätten till befrielse från undervisning i religionskunskap för elever som tillhör vissa trossamfund upphävdes fr.o.m. den 1 juni 1997.

Utskottets ställningstagande

Av skollagen framgår att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med bl.a. demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna. Undervisningen ska enligt förarbetena till lagen bedrivas i enlighet med den värdegrund som finns i läroplanerna och därmed ska det inte förekomma inslag som kan uppfattas som kränkande för någon. Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motion 2011/12:K300 yrkandena 2 och 3.

Diskriminering

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om åtgärder mot diskriminering på grund av könsidentitet, könsuttryck och sekulär livsåskådning. Utskottet hänvisar till tidigare ställningstaganden.

Motionerna

I motionerna 2010/11:Ju222 av Helena Leander m.fl. (MP) yrkande 4, 2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 10, 2010/11:Ju401 av Marianne Berg m.fl. (V) yrkande 1 begärs att könsidentitet och könsuttryck ska omfattas av diskrimineringskyddet i regeringsformen. I motionerna anförs att transpersoner är en av de mest utsatta grupperna i samhället när det gäller diskriminering, hets och hatbrott. I motion 2010/11:Ju401 anförs också att lagstiftningen, även om det införts en diskrimineringslag, fortfarande inte ger homosexuella, bisexuella och transpersoner ett heltäckande skydd och att det i regeringsformen bör införas ett skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet.

Hillevi Larsson (S) föreslår i motion 2010/11:K368 att reglerna i regeringsformen om diskriminering på grund av trosuppfattning bör ses över så att även sekulära livsåskådningar såsom veganism omfattas. Motionären anser att religiösa livsåskådningar inte bör vara överordnade sekulära trosuppfattningar; tron att det är fel att döda och äta upp djur när alternativ finns är på inget sätt en mindre stark tro än tron på Gud. Det förekommer enligt motionären att skolor vägrar att servera vegankost till elever.

Gällande ordning

Regeringsformen

Av 1 kap. 2 § femte stycket regeringsformen framgår att det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller för den enskilde som person.

I 2 kap. 12 § regeringsformen anges att lag eller annan föreskrift inte får innebära att någon missgynnas därför att han eller hon tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänsyn till sexuell läggning. Diskrimineringskyddet i 2 kap. regeringsformen utvidgades till att omfatta sexuell läggning från den 1 januari 2011. Enligt en övergångsbestämmelse gäller dock att äldre föreskrifter, som innebär särbehandling på grund av sexuell läggning, utan hinder av 2 kap. 12 § behåller sin giltighet tills vidare. Sådana föreskrifter får ändras även om ändringen innebär en fortsatt särbehandling.

Av förarbetena (prop. 2009/10:80 s. 130) framgår att Juristkommissionen och Centrum mot rasism i sina remissvar föreslog att samtliga diskrimineringsgrunder som anges i målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § fjärde stycket regeringsformen borde omfattas av diskrimineringskyddet i 2 kap. regeringsformen. Amnesty International välkomnade en utredning om denna fråga, där även en analys av diskriminering på grund av könsöverskridande identitet och uttryck ingick. RFSL ansåg att könsidentitet och könsuttryck borde föras in såväl i målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen som i det rättsligt bindande diskrimineringskyddet i 2 kap. regeringsformen. Malmö tingsrätt ansåg att det borde övervägas om det rättsligt bindande diskrimineringskyddet i regeringsformen motsvarar det heltäckande diskrimineringskydd som artikel 26 i FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter ger samt om fler diskrimineringsgrunder ska tas in i 2 kap. regeringsformen.

I propositionen anfördes (s. 156) att flera remissinstanser föreslog ytterligare ändringar av det grundlagsfästa diskrimineringskyddet, bl.a. att det skulle införas fler diskrimineringsgrunder i 2 kap. Det fanns emellertid inte enligt regeringen underlag att behandla dessa förslag i lagstiftningsärendet.

I ett par motioner som behandlades av konstitutionsutskottet (bet. 2009/10:KU19 s. 46 f.) i samband med lagförslaget begärdes att könsidentitet och könsuttryck skulle omfattas av stadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen om målsättningen för det allmänna att motverka viss diskriminering samt av diskrimineringskyddet i 2 kap. regeringsformen. Utskottet anförde att en sådan ordning när det gäller 2 kap. regeringsformen förordades från flera håll under remissbehandlingen av Grundlagsutredningens betänkande. Vidare anförde utskottet att regeringen i propositionen framhöll att det inte fanns underlag för att i lagstiftningsärendet behandla vissa remissinstansers förslag om fler diskrimineringsgrunder i 2 kap. regeringsformen. Utskottet delade regeringens bedömning i detta avseende och var inte berett att förorda ytterligare skydd i enlighet med vad som föreslogs i motionerna.

Diskrimineringslagen

Den 1 januari 2009 trädde en ny diskrimineringslag (2008:567) i kraft (prop. 2007/08:95, bet. 2007/08:AU7). Lagens syfte är att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder (1 kap. 1 §). Genom den nya lagen tillkom två nya diskrimineringsgrunder, nämligen könsöverskridande identitet eller uttryck och ålder.

Med begreppet "könsöverskridande identitet eller uttryck" avses att någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel eller på något annat sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön (1 kap. 5

§). För att hålla isär denna diskrimineringsgrund från ”kön” har även en definition av kön tagits in i den nya lagen. Med kön avses att någon är kvinna eller man.

Diskrimineringsförbud för könsöverskridande identitet eller uttryck gäller alla samhällsområden som lagen omfattar. Lagen innehåller diskrimineringsförbud som gäller arbetsgivare, utbildningsverksamhet, arbetsmarknadspolitisk verksamhet och arbetsförmedling utan offentligt uppdrag, start eller bedrivande av näringsverksamhet, yrkesbehörighet, medlemskap i vissa organisationer, varor, tjänster och bostäder, allmän sammankomst och offentlig tillställning, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, socialförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen, studiestöd, värnplikt och civilplikt samt offentlig anställning. Vidare innehåller lagen förstärkta förbud mot repressalier och en skyldighet för arbetsgivare, utbildningsanordnare och den som utbildar någon som ska fullgöra värnplikt och civilplikt att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier.

I förarbetena (prop. 2007/08:95 s. 496) anfördes att könsöverskridande identitet eller uttryck tog sikte på vad som i olika sammanhang kallats ”transpersoner”. Definitionen hade inte några skarpa avgränsningar. Allmänt sett avsågs dels en persons mentala eller självupplevda könsbild, dvs. det som inte utan vidare är iakttagbart för andra, dels hur någon uttrycker sitt sociala kön, exempelvis med kläder, kroppsspråk, smink eller frisyr. Avsikten var att den som identifierar sig eller uttrycker sig som exempelvis transvestit eller intersexuell ska kunna åberopa diskrimineringsförbuden. Dessa kategorier skulle inte ses som en uttömmande lista på vem som kan åberopa diskrimineringsgrunden, utan som exempel.

Tidigare behandling

Våren 2003 avstyrkte utskottet en motion om grundlagsskydd mot diskriminering på grund av livsåskådning (bet. 2002/03:KU26 s. 30) med hänvisning till tidigare uttalanden. I betänkandet gavs en utförlig bakgrundsbeskrivning av regeringsformens skydd för bl.a. religionsfriheten och andra friheter, Europakonventionens regler om opinionsfriheterna och FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Utskottet hade tidigare (bet. 1992/93:KU2, bet. 1996/97:KU14) hänvisat till att livsåskådningsfriheten redan skyddas av olika regler i regeringsformen och även till att i den mån begreppet livsåskådningsfrihet inte omfattas av religionsfriheten ger andra fri- och rättigheter som tas upp i regeringsformen ett gott skydd mot icke önskvärda ingrepp. Det kunde enligt utskottet inte heller bortses från eventuella avgränsningsproblem när det gällde att avgöra vad som inryms i begreppet livsåskådningsfrihet.

I betänkande 2003/04:KU12 avstyrktes ett motionsförslag om skydd för sekulära livsåskådningar med hänvisning till tidigare ställningstaganden.

Våren 2005 vidhöll utskottet (bet. 2004/05:KU27) ett tidigare ställningstagande (bet. 2002/03:KU26 s. 44 f.) om skyddet mot diskriminering på grund av könsidentitet. I flera motioner hade man då tagit upp frågan om en utvidgning av det skydd mot diskriminerande lagstiftning som ges i 2 kap. 15 § regeringsformen till att också omfatta bl.a. transpersoner. När det gäller frågan om diskriminering på grund av könsidentitet hänvisade utskottet till att det i förarbetena till den ändring av 1 kap. 2 § regeringsformen man då nyligen beslutat om framhållits att uppräkningsgrunderna vid tillämpningen av 2 kap. 15 § regeringsformen endast var exemplifierande och inte uttömmande. Det allmänna var alltså skyldigt att motverka diskriminering även på grund av andra – liknande – osakliga omständigheter som gäller den enskilde som person. Utskottet ansåg mot denna bakgrund att det inte var nödvändigt att utvidga 1 kap. 2 § regeringsformen så att även diskriminering på grund av könsidentitet omnämns.

I betänkande 2007/08:KU11 avstyrkte utskottet med hänvisning till Grundlagsutredningens arbete motioner om skydd mot diskriminering på grund av könsidentitet och om att förbudet mot diskriminering på grund av trosuppfattning skulle ändras så att de även omfattade sekulära livsåskådningar såsom veganism.

Utskottets ställningstagande

Diskrimineringskyddet i 2 kap. regeringsformen har utvidgats till att också gälla sexuell läggning. Huruvida könsidentitet och könsuttryck bör omfattas av målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen och av diskrimineringskyddet i 2 kap. regeringsformen prövades i samband med förslaget om en reformerad grundlag. Utskottet var då inte berett att förorda ytterligare skydd i detta avseende. Utskottet finner inte skäl till någon annan bedömning och avstyrker motionerna 2010/11:Ju222 yrkande 4, 2010/11:Ju400 yrkande 10 och 2010/11:Ju401 yrkande 1.

I likhet med sina tidigare ställningstaganden anser utskottet att det inte är påkallat med något tillkännagivande om att sekulära livsåskådningar bör omfattas av bestämmelserna om diskriminering i regeringsformen. Utskottet avstyrker motion 2010/11:K368.

Kunskap om och en kommission om mänskliga rättigheter

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kunskap om och en kommission om mänskliga rättigheter. Utskottet hänvisar till pågående arbete med frågorna.

Jämför reservation 1 (V).

Motionerna

I motion 2010/11:K418 vill Mia Sydow Mölleby m.fl (V) att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ska tydliggöras i lagarna (yrkande 1), att centrala konventioner om mänskliga rättigheter ska införas i svensk rätt (yrkande 2) och att det ska inrättas en nationell kommission om mänskliga rättigheter under riksdagen (yrkande 3). Motionärerna anför att Delegationen för mänskliga rättigheter har föreslagit att Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter ska tydliggöras i flera lagar. Detta gäller i första hand sådana regleringar som syftar till att skydda enskilda som är särskilt utsatta eller beroende av det allmännas stöd. Vad gäller införande i svensk rätt av internationella konventioner menar motionärerna att bl.a. konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter, avskaffande av rasdiskriminering och diskriminering av kvinnor samt mot tortyr genast kan införas. Vidare skriver motionärerna att Delegationen för mänskliga rättigheter har föreslagit en nationell kommission för mänskliga rättigheter.

I motion 2010/11:K424 av Mehmet Kaplan (MP) begärs tillkännagivanden om att samhällets förmåga att värna de mänskliga rättigheterna är beroende av en bred kunskap om och förståelse för rättigheterna (yrkande 1) och om att allmänhetens och beslutsfattarnas kunskap om och förståelse för religionsfriheten behöver höjas (yrkande 2). Motionären menar att bristande kunskap om religions- och övertygelsefriheternas innebörd bidrar till ett samhällsklimat där extrema åsikter gynnas. Det blir också lättare för populistiska krafter att driva igenom lagar som exempelvis innebär förbud mot minareter. Vidare anför motionären att hatbrott mot judar, muslimer och andra religiösa och etniska minoriteter är ett växande problem både i Europa och i världen i övrigt.

En nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter i Sverige 2006-2009

I skrivelsen En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) presenterade regeringen ett antal åtgärder avsedda att främja respekten för de mänskliga rättigheterna under perioden 2006–2009. I samband med att handlingsplanen lades fram i mars 2006 inrättade regeringen också Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige.

Delegationen för mänskliga rättigheter

Delegationen för mänskliga rättigheter överlämnade i oktober 2010 sitt betänkande Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter (SOU 2010:70).

I betänkandet skriver kommissionen att den har haft som utgångspunkt för sitt arbete och sina överväganden och förslag att de mänskliga rättigheterna, såsom de kommer till uttryck i internationella överenskommelser, är bindande åtaganden för den offentliga sektorn. Förutom att utgöra rättsregler uttrycker de mänskliga rättigheterna också etiska och politiska ställningstaganden av ett slag som är centrala för varje samhälle.

Delegationen föreslår att en utredning ska ges i uppdrag att utreda lämpligheten av en inkorporering av fler konventioner om mänskliga rättigheter i svensk rätt. Delegationen föreslår också att bestämmelser som uttryckligen hänvisar till de överenskommelser om mänskliga rättigheter som Sverige har åtagit sig att följa ska föras in, i ett förtydligande syfte, i flera befintliga författningar. Detta arbete bör ta sin början dels i några särskilda lagar som reglerar offentlig verksamhet i situationer där människor är särskilt beroende av eller utsatta i förhållande till det allmänna, t.ex. för att de är frihetsberövade, sjuka, befinner sig i flyktingskap eller på annat sätt i behov av samhällets stöd, dels i några författningar av generell betydelse för offentlig förvaltning. För att ansvaret för att beakta de mänskliga rättigheterna även ska förtydligas på ett övergripande sätt i styrningen och tillsynen av offentlig verksamhet föreslår delegationen att bestämmelser som hänvisar till de mänskliga rättigheterna ska föras in i förvaltningslagen och myndighetsförordningen.

I betänkandet föreslår också delegationen att det inrättas en nationell kommission för mänskliga rättigheter i Sverige. Kommissionen bör ha en oberoende ställning, såsom rekommenderas i principerna, och ett brett mandat att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Utredningen för utvärdering av nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter

Utredningen för utvärdering av nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter överlämnade i april 2011 sitt betänkande Samlat, genomtänkt och uthålligt? En utvärdering av regeringens nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter 2006-2009 (SOU 2011:29).

I betänkandet föreslås bl.a. att frågan om fler konventioner om de mänskliga rättigheterna än Europakonventionen ska inkorporeras i svensk rätt bör utredas i särskild ordning. Vidare föreslår utredaren att regeringen snarast ska påbörja ett arbete med att inrätta ett oberoende nationellt organ med uppgiften att främja säkerställandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige. Ett sådant organ bör inrättas som en ny myndighet, exempelvis i form av en kommission för mänskliga rättigheter, som lyder under riksdagen.

Utredaren menar att en viktig del i arbetet för att uppnå målet full respekt för de mänskliga rättigheterna är att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna. Informations- och utbildningsåtgärder för att säkerställa förverkligandet av Sveriges konventionsåtaganden om enskildas mänskliga rättigheter är dessutom, enligt betänkandet, i sig en del av Sveriges konventionsåtaganden om de mänskliga rättigheterna. En ökad kunskap om Sveriges konventionsåtaganden om enskildas mänskliga rättigheter stärker alla människors förutsättningar för att kunna forma sin egen framtid, det vill säga vad regeringen valt att kalla för ”*egenmakt*”. En enskild individ som inte känner till sina rättigheter och inte förstår i vilket sammanhang hon eller han kan hävda dem, kommer knappast heller att försöka göra det. Information om de mänskliga rättigheterna måste därför också ses som en grundläggande och integrerad del av regeringens fortsatta systematiska arbete för mänskliga rättigheter i Sverige.

Handlingsplan mot våldsbejakande extremism

Regeringen överlämnade i december 2011 skrivelsen Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (skr. 2011/12:44). I handlingsplanen redovisas åtgärder som regeringen har vidtagit och avser att vidta för att stärka medvetenheten om demokratin och värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Handlingsplanen innehåller bl.a. åtgärder för att öka kunskapen om våldsbejakande extremism, för att förebygga att individer ansluter sig till våldsbejakande extremistgrupper och för att underlätta avhopp för dem som redan har anslutit sig till sådana grupper. Vidare innehåller handlingsplanen åtgärder för att stärka strukturer för samverkan och åtgärder för att motverka grogrunderna för det ideologiskt motiverade våldet. Regeringen avser att genomföra åtgärderna under 2012–2014.

Konstitutionsutskottet avser att behandla skrivelsen senare i vår i betänkande 2011/12:KU18.

Regeringen anför i skrivelsen att skolan är en självklar plats för att nå unga personer. Skolan har i enlighet med den nya skollagen ett tydligt demokratiuppdrag. Demokratiska och mänskliga rättigheter ska genomsyra utbildningen. Denna del av undervisningen är ett viktigt element i skapandet av ett samhällsklimat som präglas av tolerans och är motståndskraftigt mot extremism.

Av skrivelsen framgår att regeringen avser att ge Forum för levande historia i uppdrag att sprida metoder och arbetsmaterial för att stärka ungas demokratiska värderingar.

Tidigare behandling

Utskottet behandlade i betänkande 2007/08:KU11 motionsyrkanden om införlivande av vissa konventioner om mänskliga rättigheter samt om genomförande av åtgärder som FN:s kommittéer om mänskliga rättigheter rekommenderar. I betänkandet redovisas utförligt tidigare ställningstagan-

den till liknande yrkanden. Utskottet anförde att det, såsom utskottet tidigare har påpekat, var självfallet att Sverige har en skyldighet att uppfylla internationella åtaganden. Enligt utskottets mening saknades anledning att frångå den ståndpunkt som utskottet tidigare har haft, nämligen att konventioner om mänskliga rättigheter i allmänhet inte kan anses vara lämpade för direkt tillämpning av svenska domstolar och myndigheter. Vidare anförde utskottet liksom tidigare att det var av väsentlig betydelse att det fortlöpande sker en kontroll av att svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med ingångna konventioners bestämmelser. Utskottet var i denna del inte berett att frångå sitt tidigare ställningstagande. Utskottet utgick från att det fanns en hög ambitionsnivå hos regeringen när det gällde att följa de rekommendationer som FN:s kommittéer om mänskliga rättigheter lämnar. Med anledning av det anförda avstyrkte utskottet motionerna.

I betänkande 2011/12:KU1 behandlades bl.a. ett motionsyrkande om att Riksdagens ombudsmän ska utökas med en ny avdelning med ansvar för övervakning av mänskliga rättigheter i Sverige. I motionen framhålls att Delegationen för mänskliga rättigheter i sitt betänkande (SOU 2010:70) föreslog en nationell kommission för mänskliga rättigheter. I betänkandet noteras att regeringen i budgetpropositionen för 2012 framhåller bl.a. att två utredningsbetänkanden som nyligen har presenterats och som behandlar arbete med mänskliga rättigheter inom Sverige (SOU 2010:70 och SOU 2011:29) utgör ett viktigt underlag för regeringens egen bedömning av hur arbetet bör bedrivas framöver. I det ena betänkandet (SOU 2010:70) föreslås bl.a. inrättandet av en nationell institution för de mänskliga rättigheterna. Vidare anges i propositionen att det nu pågår ett brett samråd utifrån bl.a. dessa två underlag och att det enligt regeringen är angeläget att denna samrådsprocess genomförs innan regeringen drar några slutsatser om på vilket sätt arbetet kan bedrivas fortsättningsvis.

Utskottet önskade inte föregripa den pågående samrådsprocessen kring bl.a. de två ovannämnda avlämnade utredningarna om det framtida arbetet med mänskliga rättigheter inom Sverige. Utskottet var därför inte berett att förorda att JO utökades med en ny avdelning med ansvar för övervakning av mänskliga rättigheter i Sverige.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inte föregripa arbetet med anledning av betänkandena från Delegationen för mänskliga rättigheter och Utredningen för utvärdering av nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter samt handlingsplanen mot våldsbejakande extremism. Mot den bakgrunden avstyrker utskottet motionerna 2010/11:K418 yrkandena 1–3 och 2010/11:K424 yrkandena 1 och 2.

Rätten till fria samtal på arbetsplatser

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om rätten till fria samtal på arbetsplatser. Utskottet hänvisar till arbetsmarknadsutskottets tidigare ställningstaganden.

Motionen

I motion 2010/11:K238 begär Maria Stenberg (S) ett tillkännagivande om att yttrandefriheten ska upprätthållas för det politiska samtalet på arbetsplatser. Maria Stenberg anför att Svenskt näringsliv i ett cirkulär uppmanat sina medlemsföretag att inte tillåta politiska möten eller spridning av politisk information på företagen. Hon anser att det är av största vikt att upprätthålla yttrandefriheten på arbetsplatser.

Skrivelse om politisk information och opinionsbildning på arbetsplatsen

På förslag av arbetsmarknadsutskottet gjorde riksdagen i februari 2001 ett tillkännagivande till regeringen om en utredning om politisk information på arbetsplatsen (bet. 2000/01:AU7, rskr. 2000/01:145). Bakgrunden var en motion, 2000/01:A208, av två socialdemokratiska ledamöter. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen överlämnade i januari 2005 en skrivelse (skr. 2004/05:66) om politisk information och opinionsbildning på arbetsplatsen med anledning av tillkännagivandet.

I skrivelsen anges bl.a. följande om rättsläget:

Utö vandet av politisk verksamhet på privata arbetsplatser är inte reglerat i lag. I detta avsnitt redovisas översiktligt rättsläget när det gäller politisk information på arbetsplatsen. Enligt rapporten Politisk propaganda på arbetsplatser Rättsläge och förekomst (SOU 1975:27) gäller följande.

Inom enskilda företags områden och anläggningar är det i första hand ägaren eller innehavaren som har rätt att besluta om och i vilken omfattning politisk verksamhet skall få förekomma på arbetsplatsen. Utomstående kan förbjudas tillträde till ett företags område och arbetsgivaren har rätt att ensidigt utfärda bindande föreskrifter om sådant som rör ordningen på arbetsplatsen i förhållande till de anställda. Denna rätt för arbetsgivare att besluta gäller frågor om möten, affischering och andra former av politisk och opinionsbildande verksamhet på arbetsplatsen. Slutsatsen är alltså att arbetsgivaren kan förbjuda politisk verksamhet, i vart fall om den sker i påträngande former, inkräktar på arbetstiden eller på annat sätt stör verksamheten.

Arbetsgivaren kan också av ordningsskäl ställa upp regler för möten på arbetsplatsen, även om de hålls utanför arbetstid. Samtal arbetskamrater emellan om politiska frågor och liknande mer diskreta betenden får arbetsgivaren däremot inte förbjuda. Detta på grund av sedvanan som tillförsäkrar arbetstagare en personlig sfär också på arbetsplatsen.

Arbetsgivaren kan även tillåta politisk verksamhet i vissa former och under vissa förutsättningar.

Regeringens slutsats i skrivelsen var att det vid tillfället inte var ändamålsenligt att lagstifta i frågan om rätt till politisk information och opinionsbildning på arbetsplatser. Regeringen förde följande resonemang. Alla samhällsgrupper ska vara delaktiga i politiken, och det politiska samtalet ska kunna föras överallt. Det är dock problematiskt att skapa regler som ger alla åskådningar samma rätt och möjligheter att utnyttja arbetsplatsen för politisk information, särskilt om det är en ideologi som bygger på en människosyn som är oförenlig med grundläggande demokratiska värderingar. Att lagfästa en rätt till politisk information och opinionsbildning i förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare är svårt, och än svårare är att lagfästa en sådan rätt för utomstående.

Tidigare behandling

Arbetsmarknadsutskottet uttalade i betänkande 2004/05:AU8 med anledning av regeringens skrivelse att någon lagreglering inte borde genomföras och att frågan inte heller behövde utredas vidare. Utskottet föreslog riksdagen att regeringens skrivelse skulle läggas till handlingarna, och kammaren beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Arbetsmarknadsutskottet avstyrkte med hänvisning till det tidigare ställningstagandet ett motionsyrkande om rätten till politisk information och opinionsbildning på arbetsplatsen i betänkande 2006/07:AU9.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser mot bakgrund av de tidigare ställningstagandena från arbetsmarknadsutskottet att det inte finns skäl att föreslå något initiativ i frågan och avstyrker motion 2010/11:K238.

Yttrandefrihet på offentliga platser

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om yttrandefrihet på offentliga platser. Utskottet anser mot bakgrund av en utredning att det inte finns skäl att ta något sådant initiativ som föreslås i motionen.

Motionen

I motion 2011/12:K226 av Hillevi Larsson (S) begärs ett tillkännagivande om att införa en allemansrätt för yttrandefriheten på allmän plats. Motionären anför att yttrandefriheten gäller på offentliga platser, men att det finns inskränkningar. I vissa fall måste man söka tillstånd för att ordna möten,

och det finns enligt motionären begränsningar för yttrandefriheten inne i butiksgallerior och köpcentrum. Yttrandefriheten måste enligt motionären gälla även i gallerior och köpcentrum och liknande platser.

Gällande ordning

Varje medborgare är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen tillförsäkrad gentemot det allmänna bl.a. mötesfrihet och demonstrationsfrihet. Mötesfrihet definieras i regeringsformen som frihet att anordna och bevista sammankomst för upplysning, meningsyttring eller annat liknande syfte eller för framförande av konstnärligt verk. Demonstrationsfriheten definieras som frihet att anordna och delta i demonstrationer på allmän plats. Mötesfriheten och demonstrationsfriheten får enligt 2 kap. 24 § regeringsformen begränsas av hänsyn till ordning och säkerhet vid sammankomsten eller demonstrationen eller till trafiken. I övrigt får dessa friheter endast begränsas av hänsyn till rikets säkerhet eller för att motverka farsot.

Det skydd som regeringsformen ger för mötes- och demonstrationsfriheten gäller alltså gentemot "det allmänna" och inte i förhållandet enskilda emellan.

Också äganderätten åtnjuter grundlagsskydd gentemot det allmänna. Enligt 2 kap. 15 § regeringsformen kan ingen tvingas att avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild genom expropriation eller annat sådant förfogande eller tåla att det allmänna inskränker användningen av mark eller byggnad utom när det krävs för att tillgodose angelägna allmänna intressen. Om det finns sådana angelägna allmänna intressen och markanvändningen genom beslut av det allmänna inskränks på ett sådant sätt att pågående markanvändning inom den berörda delen av fastigheten avsevärt försvåras eller en skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten, är det allmänna skyldigt att ersätta skadan.

Det är i ordningslagen (1993:1617) som man finner de av ordningsskäl motiverade inskränkningarna i den mötes- och demonstrationsfrihet som medborgarna är tillförsäkrade gentemot det allmänna.

Med offentlig plats enligt 1 kap. 2 § ordningslagen avses

- allmänna vägar,
- gator, vägar, torg, parker och andra platser som i detaljplan redovisas som allmän plats och som har upplåtits för sitt ändamål
- områden som i detaljplan redovisas som kvartersmark för hamn- verksamhet, om de har upplåtits för detta ändamål och är tillgängliga för allmänheten
- andra landområden och utrymmen inomhus som stadigvarande används för allmän trafik.

En allmän sammankomst, såsom en demonstration eller en sammankomst som annars hålls för överläggning, opinionsyttring eller upplysning i allmän eller enskild angelägenhet får enligt 4 § ordningslagen inte hållas på offentlig plats utan tillstånd.

Av förarbetena till ordningslagen (prop. 1992/93:210 s. 56 f.) framgår att uttrycket allmän plats som tidigare användes i den allmänna ordningsstadgan bör ersättas av uttrycket offentlig plats i ordningslagen. Detta innebär bl.a. att uttrycket offentlig plats används vid avgränsningen av tillämpningsområdet för krav på tillstånd för att få anordna allmänna sammankomster. Att uttrycket offentlig plats inte användes i dåvarande 8 kap. 7 § första stycket 5 ansåg det föredragande statsrådet inte utgjorde något hinder så länge innebörden av uttrycket i ordningslagen inte sträckte sig utöver vad som avsågs allmän plats enligt regeringsformen.

Det anges också att en vanligt förekommande planutformning, särskilt i områden med småhusbebyggelse, är s.k. storkvarter. Förutom byggnadstomter för husen innehåller storkvarteren en eller flera kommunikationstomter, dvs. särskilt för hela husgruppen gemensamt avsatta områden som innehåller gemensam mark i form av t.ex. gator och parker. Sådana kvasi-allmänna platser är i regel upplåtna för eller nyttjade för allmän trafik. Dessa platser skiljer sig varken till utformning eller till användningssätt från de egentliga allmänna platserna i plan- och bygglagens mening. De bör därför betraktas som offentliga platser.

Vidare anförs i propositionen (s. 238) att gång-, cykel- och bilvägar samt torg är offentliga platser om de används av allmänheten i mer än bara ringa utsträckning. I propositionen framhålls vidare att det vid avgränsningen av begreppet offentlig plats inte görs någon skillnad mellan utrymmen under tak eller under jord och områden i det fria samt att behovet av en ordningsreglering inte kan anses vara mindre enbart av det skälet att utrymmet är beläget under tak eller under jord. Vidare anförs:

Med innetorg avses vanligen en större öppen plats inom en byggnad som innehåller butiker, serviceinrättningar m.m. vilka är avgränsade från torget – och vanligtvis även från varandra – genom skyltfönster, väggar och dörrar. Byggnadskroppen kan dessutom innehålla exempelvis kontor och bostäder.

Innetorgen har ofta samma funktion som torg i det fria. Under vissa tider kan det samlas många människor där, för att främst besöka butiker och olika serviceinrättningar. Det före kommer också att innetorgen fungerar som enbart genomgångspassager eller samlingsplatser. Eftersom det förekommer innetorg av olika karaktär har i 1 kap. 2 § sådana platser inte generellt angetts vara offentliga platser. Exempelvis kan innetorg med endast ett fåtal butiker och bara en in- och utgång inte anses vara ett utrymme som stadigvarande används för allmän trafik. I dessa fall finns det inte något uttalat behov av en reglering från ordningssynpunkt.

Annorlunda förhåller det sig med större innetorg, som på ett helt annat sätt är jämförbara med torg i det fria. Större innetorg fungerar som genomgångspassager och samlingsplatser. Och beträffande sådana torg finns ett klart behov av en reglering från ordningssynpunkt. De utgör därför offentliga platser enligt punkt 4.

Sammanfattningsvis kan sägas att den avgörande omständigheten som kan medföra att ett innetorg blir att anse som offentlig plats är att genomgångstrafik av någon betydelse förekommer. Den närmare avgränsningen får här överlämnas åt rättstillämpningen.

En gångtunnel liksom för allmänheten avsedda områden eller utrymmen i eller vid järnvägs- och tunnelbanestationer skall på samma sätt som hittills anses som offentliga platser. Här görs inte heller någon skillnad mellan områden i det fria och utrymmen under tak eller under jord. Beträffande järnvägs- och tunnelbanestationer liksom andra kommunikationsanläggningar får gränsen mellan offentliga och andra platser dras så att platsen är offentlig, om allmänheten har tillträde dit utan att först behöva lösa färdbiljett eller utan att det annars uppställs särskilda krav för tillträde. Nedgångar till tunnelbanestationer och gångpassager till spårområden utgör således offentliga platser. Däremot omfattas inte själva perrongerna av begreppet.

Huvudprincipen är alltså enligt propositionen att ett område eller utrymme är offentlig plats, om allmänheten har tillträde dit utan att behöva erlagga avgift eller att det ställs upp andra särskilda krav för tillträde till området eller utrymmet.

Utredning av frågor om anordnande av allmänna sammankomster på offentlig plats

Regeringen gav den 16 juni 2006 en sakkunnig i uppdrag att utreda frågor om anordnande av sammankomster på offentlig plats. Utredaren redovisade sitt uppdrag den 30 maj 2008 (Ds 2008:53).

Vad gäller frågan om vad som avses med en offentlig plats anförde utredaren att det är tydligt utifrån ordningslagens bestämmelser att en offentlig plats alltid också är en allmän plats, som är det begrepp som används i regeringsformen för att beskriva demonstrationsrättens räckvidd. Offentlig plats är en sammanfattande benämning för allmänt tillgängliga områden som används för något slag av trafik, inklusive vanlig gångtrafik, och innefattas därför i begreppet allmän plats, som ju avser varje plats som allmänheten rent faktiskt frekventerar. Det kan därför inträffa att en allmän sammankomst på allmän plats inte är tillståndspliktig enligt ordningslagen, av den anledningen att sammankomsten inte äger rum på en offentlig plats.

Utredaren menade att fastighetsägare har begränsade rättsliga möjligheter att utestänga andra från köpcentrum och andra offentliga platser. Inte heller i praktiken förekommer det enligt utredaren särskilt ofta att fastighetsägare förbjuder eller begränsar politiska möten, demonstrationer eller andra allmänna sammankomster. I de fall detta trots allt sker finns det nästan alltid alternativa möjligheter för dem som vill hålla möten och bilda opinion. Något stort behov av regler som ytterligare begränsar fastighetsägarens rättigheter verkar därför inte finnas. Det skulle också enligt utredaren vara problematiskt att införa sådana regler mot bakgrund av den starka ställning som egendomsskyddet har enligt Europakonventionen.

Enligt utredaren stod det klart att fastighetsägares rättigheter – och det bruk som i allmänhet görs av dessa – inte kunde anses stå i missförhållande till intresset av att få anordna allmänna sammankomster på platser som utgör offentlig plats enligt ordningslagen. Någon anledning att överväga lagändringar fanns därför inte.

Tidigare behandling

Bostadsutskottet behandlade våren 2002 motionsyrkanden om frågor om användandet av platser som är tillgängliga för allmänheten. Motionärerna framförde farhågor för att privatiseringar (med i vissa fall tillhörande inglasningar) av t.ex. torg och gallerior leder till försämrade möjligheter för debatt, opinionsbildning och offentliga samtal. De framhöll behovet av att köpcentrum och liknande platser betraktas som allmän plats och att de gemensamma mötesplatserna värnas. Enligt bostadsutskottets mening talade starka skäl för att huvudprincipen borde vara att var och en i förhållande till fastighetsägaren ska ha rätt att använda offentliga platser för debatt, opinionsbildning, offentliga samtal, flygbladsutdelning m.m. Mot den tecknade bakgrunden ansåg bostadsutskottet att fastighetsägares inställning till dessa aktiviteter hade för stor betydelse. Införandet av en ordning av det slag som utskottet förespråkade förutsatte enligt bostadsutskottet mer ingående analyser och överväganden. Det borde enligt bostadsutskottet ankomma på regeringen att särskilt överväga de frågor som utskottet nu har pekat på och ta ställning till hur avvägningen mellan de olika intressen som gör sig gällande borde göras. Regeringen borde därefter tillsammans med en redovisning av dessa överväganden återkomma till riksdagen med de lagförslag m.m. som kan krävas. Bostadsutskottet föreslog ett tillkännagivande till regeringen om detta.

I betänkande 2007/08:KU11 behandlade konstitutionsutskottet ett motionsyrkande om att yttrandefriheten på offentliga platser skulle stärkas. I betänkandet anfördes att en sakkunnig person i juni 2006 hade getts i uppdrag att behandla de frågor som bostadsutskottet hade tagit upp. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet med hänsyn till att det pågick utredningsarbete inom Regeringskansliet i frågan.

Utskottets ställningstagande

Mötes- och demonstrationsfriheterna är viktiga för demokratin och den fria åsiktsbildningen. Utskottet anser dock, mot bakgrund av vad utredaren av frågor om anordnande av allmänna sammankomster kom fram till, att det inte finns några skäl att ta något sådant initiativ som föreslås i motionen. Utskottet avstyrker motion 2011/12:K226.

Själv mordssajter på internet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om förbud mot proaktiva själv mordssajter på internet. Utskottet hänvisar till yttrande- och informationsfriheten.

Motionen

I motion 2010/11:Kr296 yrkande 2 begär Tuve Skånberg (KD) att det ska utredas om proaktiva själv mordssajter på internet bör förbjudas. Tuve Skånberg anför i motionen att antalet själv mord i Sverige nästan har halverats de senaste 25 åren, men att detta gäller åldrarna över 25 år. I åldersgruppen 15 – 24 år har ingen minskning kunnat ses sedan 1990-talets början. Det är i denna åldersgrupp som användningen av internet är störst. På internet förekommer många s.k. proaktiva själv mordssajter. Dessa förespråkar enligt motionären själv mord och innehåller beskrivningar av olika sätt att begå själv mord. Vidare anför motionären att proaktiva själv mordssajter är förbjudna i Australien.

Gällande ordning

Yttrandefriheten är, liksom informationsfriheten, en av de grundläggande fri- och rättigheter som medborgarna är tillförsäkrade gentemot det allmänna enligt 2 kap. regeringsformen.

I 2 kap. 1 § första stycket 1 anges att var och en är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. I första stycket 2 anges att det på motsvarande sätt gäller informationsfrihet: frihet att inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden.

Särskilda bestämmelser om tryckfriheten finns i tryckfrihetsförordningen (TF) och om motsvarande frihet att yttra sig i ljudradio, television och vissa liknande överföringar samt filmer, videogram, ljudupptagningar och andra tekniska upptagningar i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).

Skriftlig fråga

Justitieministern har i svar på en skriftlig fråga i november 2008 (fr. 2008/09:148) anført att förekomsten av webbplatser som informerar om eller i vissa fall även uppmanar till själv mord är upprörande. För sådana personer som redan befinner sig i riskzonen för att begå själv mord kan bl.a. sådana webbplatser innebära en ökad risk. Justitieministern anförde vidare att pub-

liceringar på internet omfattas av grundlagsskyddet i regeringsformen och yttrandefrihetsgrundlagen såsom en del av yttrande- och informationsfriheten.

I svaret anges vidare att skyddet innebär att begränsningar i dessa friheter endast får göras med stor försiktighet. Att begränsa tillgången till eller stänga av webbplatser är ett omfattande ingrepp i yttrande- och informationsfriheten, i synnerhet när det blir fråga om censur. Sådana åtgärder är svåra att motivera med hänsyn till det starka skydd för yttrandefriheten som den svenska grundlagen innebär. Några initiativ av det slaget planerades inte, enligt justitieministern.

Utskottsuttalande om medhjälp och hets till självmord

Justitieutskottet behandlade i betänkande 2010/11:JuU8 ett motionsyrkande där det efterfrågades en utredning av om det kunde betraktas som en brottslig gärning att via internet hetsa någon till att begå självmord, att sälja medel för självmord eller sprida metoder för självmord.

Justitieutskottet anförde att det givetvis var förkastligt att hetsa någon till att begå självmord, sälja medel för självmord eller att sprida metoder för självmord. Medhjälp till självmord var dock enligt utskottet inte en straffbar gärning, och utskottet var inte berett att föreslå att en översyn skulle initieras för att se över detta förhållande. Enligt utskottets mening borde inte något tillkännagivande till regeringen göras med anledning av motionen.

I betänkande 2005/06:JuU22 behandlade justitieutskottet ett motionsyrkande om att systematisk nedbrytning av en person som leder till självmord skulle kriminaliseras. Justitieutskottet anförde att ett flertal av de åtgärder som kan användas för att bryta ned någon är kriminaliserade, t.ex. misshandel, olaga frihetsberövande och olaga tvång (3 kap. 5 § samt 4 kap. 2 och 4 §§ brottsbalken). I sammanhanget borde det uppmärksammas att den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken (dvs. brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid samt sexualbrott) mot en närstående person kan, om var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, dömas för grov fridskränkning till fängelse i lägst sex månader och högst sex år (4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken). Utskottet avstyrkte motionsyrkandet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser att det givetvis är förkastligt och omoraliskt att på olika sätt uppmåna andra att begå självmord. Mot bakgrund av yttrande- och informationsfriheten är dock utskottet inte berett att föreslå ett tillkännagivande om ett förbud mot proaktiva självmordssajter. Utskottet avstyrker motion 2010/11:Kr296 yrkande 2.

Värdedebatt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om att stimulera debatten om värden. Utskottet hänvisar till sina tidigare ställningstaganden.

Motionen

Otto von Arnold och Yvonne Andersson (båda KD) begär i motion 2010/11:K377 ett tillkännagivande om behovet av att stimulera debatten om värden. Motionärerna anser att det i Sverige bör inrättas en värdekommission i syfte att bredda och entusiasmera den etiska diskussionen. Motionärerna menar att en diskussion om etik och människovärde är viktig för att skapa ett människovänligt och demokratiskt samhälle. I politiken finns ett behov av samtal och debatt kring de grundläggande mänskliga och demokratiska värdena.

Tidigare behandling

En motsvarande motion avstyrktes i förenklad ordning i betänkande 2009/10:KU7. Tidigare hade utskottet i ett flertal betänkanden avstyrkt yrkanden om att inrätta en värdekommission för att för att stimulera en bred offentlig debatt om människovärdet och de mänskliga fri- och rättigheterna, senast i betänkande 2008/09:KU17. I det betänkandet anförde utskottet att det delade motionärens uppfattning om att en diskussion kring etik och människovärde är av centralt värde för att skapa ett människovänligt samhälle och att värdegrundsarbetet är viktigt i all mänsklig verksamhet, även den offentliga. Enligt utskottet fanns det dock inte skäl till ett tillkännagivande om en värdekommission.

Utskottets ställningstagande

Utskottet anser liksom tidigare att en diskussion kring etik och människovärde är av centralt värde och att värdegrundsarbete är viktigt i all mänsklig verksamhet. Utskottet anser dock inte att det finns skäl till ett tillkännagivande om att stimulera debatten om värden och avstyrker motion 2010/11:K377.

Föreningsfrihet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om föreningsfrihet. Utskottet anser att det inte är praktiskt möjligt eller lämpligt att till utredning ta upp den mycket omfattande frågan om rättighetsskydd för en enskild mot andra enskilda.

Jämför reservation 2 (SD).

Motionerna

I två motioner (2010/11:K414 och 2011/12:K364) begär Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M) att den negativa föreningsfriheten ska stärkas. Motionärerna menar att den enskilde medborgaren fritt ska få välja politisk tillhörighet, trossamfund och facklig organisation. Föreningsfriheten är en grundläggande rättighet. Genom Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna ges skydd av föreningsfriheten och rätten att ansluta sig till en fackförening samt skydd mot diskriminering på grund av politisk åsikt. Motionärerna menar att enskilda i lag inte kan fräntas rätten att vara med i ett fackförbund och inte heller tvingas att tillhöra ett fackförbund eller omfattas av villkor som gäller för fackligt anslutna.

I motion 2011/12:K387 av Carina Herrstedt och Julia Kronlid (båda SD) begärs att bestämmelserna i Europakonventionen ska efterlevas. Motionärerna anför att rätten för den enskilde medborgaren att frivilligt få välja politisk åskådning och facklig organisation är skyddad av Europakonventionen. Det är viktigt att slå fast såväl vad den positiva som den negativa föreningsfriheten innebär. Riksdagens utredningstjänst har i en rapport fört fram att den positiva föreningsfriheten har en annan och bredare funktion än den negativa föreningsfriheten. Vidare anför motionärerna att den som vill vara medlem i ett fackförbund inte i lag kan fräntas den rätten. Inte heller kan den enskilde tvingas in i villkor som gäller fackligt anslutna. Med anledning av att medlemmar i Sverigedemokraterna har uteslutits ur fackföreningar bör riksdag och regering se till att de lagar och rättigheter som finns omfattar alla politiskt aktiva. Diskriminering på grund av politisk åsikt är lika förkastlig som övrig diskriminering. Det är enligt motionärerna inte rimligt att kollektivavtal innebär att de som har valt att tillhöra någon annan organisation eller ingen organisation ska omfattas av ett kollektivavtal.

Gällande ordning

Enligt 2 kap. 1 § 5 RF är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad föreningsfrihet, dvs. frihet att sammansluta sig med andra för allmänna och enskilda syften. Enligt 2 kap. 2 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot tvång att delta i samman-

komst för opinionsbildning eller i demonstration eller annan meningsyttning. En medborgare är också skyddad gentemot det allmänna mot tvång att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende.

I artikel 11.1 i Europakonventionen anges att var och en har rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.

I första hand innefattar artikel 11 en förpliktelse för staten att inte ingripa och förhindra sammankomster. Europadomstolen har funnit att artikel 11 också skyddar rätten att inte vara medlem av en förening, den negativa föreningsfriheten. Stater får anses skyldiga att i viss utsträckning ingripa i relationer mellan enskilda i syfte att se till att denna frihet respekteras, men när det gäller relationerna på arbetsmarknaden får staterna anses ha stor frihet att avgöra var gränserna ska gå för statligt ingripande och vilka medel som ska användas (Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, 3 uppl. 2007, s. 422).

I Danelius bok anges också (s. 409) att staten har en förpliktelse till positivt handlande eller med andra ord en förpliktelse att se till att enskilda inte hindras av andra att utöva sina rättigheter. Hur långt denna förpliktelse sträcker sig är enligt Danelius inte tydligt, och en plikt till statligt ingripande måste ofta balanseras mot andra likaledes konventionsskyddade intressen.

Enligt artikel 14 i Europakonventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan någon åtskillnad på grund av bl.a. politisk eller annan åskådning.

I artikel 5 i den europeiska sociala stadgan anges att alla arbetstagare och arbetsgivare har rätt att fritt organisera sig i nationella och internationella sammanslutningar för att tillvarata sina ekonomiska och sociala intressen.

Europadomstolen

Arbetsdomstolen (AD) prövade en fråga om granskningsavgifter i kollektivavtal 2001 (dom AD 2001 nr 20). Sådana granskningsavgifter togs även ut från oorganiserade arbetstagare. Domstolen fann att de löneavdrag för granskningsarvode som det var fråga om i målet inte kunde jämföras med tvångsanslutning. Avdragen ansågs inte heller utsätta de oorganiserade arbetstagarna för tvång eller påverkan att bli medlemmar i förbundet. Förfarandet med avdrag för granskningsarvode var alltså enligt AD inte någon kränkning av deras negativa föreningsrätt. Frågan anhängiggjordes senare vid Europadomstolen för mänskliga rättigheter i Strasbourg av de berörda oorganiserade arbetstagarna och arbetsgivarparten i AD-målet.

I en dom den 13 januari 2007 konstaterade Europadomstolen att uttagandet av granskningsarvodena genom löneavdrag innebar att de klagande hade frånhänts egendom och att detta varit lagenligt, men att en kränkning av egendomsskyddet likväl ägt rum eftersom åtgärden inte kunde anses stå i proportion till de allmänna syften som systemet med den kollektivavtals-skyddade rätten att ta ut avgiften avsåg att skydda. Staten ansågs här ha en positiv skyldighet att skydda klagandenas intressen. Den svenska domaren i Europadomstolen var skiljaktig på så vis att hon, av de skäl domstolen hade anfört till stöd för sin bedömning att en kränkning av egendomsskyddet hade ägt rum, ansåg att en kränkning av den negativa föreningsfriheten i stället hade bort konstateras, bl.a. med hänsyn till de relativt små belopp som klagandena hade frånhänts.

Domstolspraxis

I rättsfallet NJA 1990 s. 687 fann Högsta domstolen att ett beslut om uteslutning ur en idrottsförening inte kunde prövas av domstol. Om tidigare praxis anförde Högsta domstolen:

Frågan i vad mån beslut om uteslutning av medlem ur ideell förening kan bli föremål för rättslig prövning är inte reglerad i lag utan är överlämnad åt domstolarna att bedöma enligt allmänna rättsprinciper. I praxis har frågan prövats endast beträffande vissa typer av ideella föreningar. I ett par äldre rättsfall har ansetts att uteslutning ur religiös förening inte kan prövas materiellt av domstol (NJA 1906 s 317 och 1931 s 604). I det senare fallet angavs som skäl arten av föreningens verksamhet. I fråga om fackföreningar har däremot beslut om uteslutning ansetts kunna prövas i sakligt hänseende (NJA 1945 s 290, 1946 s 83 och 1958 s 654). Därvid har prövats huruvida den uteslutne gjort sig skyldig till något som enligt föreningens stadgar berättigat föreningen att utesluta honom och, när föreningen inte förmått visa detta, har uteslutningsbeslutet förklarats sakna verkan. Att prövning skett i dessa fall har uppenbarligen grundats på den betydelse som medlemskap i fackförening ofta har för utövande av yrkesverksamhet och därmed i ekonomiskt hänseende för en medlem. Prövningen får antas ha skett på avtalsrättsliga grunder, varvid stadgarna ansetts som led i rättsförhållandet mellan föreningen och medlemmen. På samma sätt har frågan bedömts beträffande uteslutning ur en förening, som organiserade viss yrkesgrupp och förmedlade uppdrag åt medlemmarna (NJA 1977 s 129). Skälet för ståndpunkten angavs vara den ekonomiska betydelse som medlemskapet hade (jfr även NJA 1970 s 394): Huruvida uteslutning ur en idrottsförening kan föranleda prövning i materiellt hänseende av domstol har inte tidigare varit föremål för HD:s bedömning.

När det gällde den i målet aktuella uteslutningen av två personer ur en orienteringsklubb var det enligt Högsta domstolen tydligt att medlemskapet inte var av ekonomisk betydelse för dem vid deras utövande av yrkesverksamhet eller på annat liknande sätt. Det fanns inte heller någon särskild anledning till prövning av uteslutningen, som därför inte kunde prövas av domstol på materiell grund.

I rättsfallet NJA 1998 s. 283 fann Högsta domstolen att ett beslut om uteslutning ur en ideell föräldrakooperativ förskoleförening kunde prövas av domstol på materiell grund.

ILO:s konvention 87

Sverige ratificerade ILO:s konvention 87 den 25 november 1949.

I artikel 2 anges att arbetstagare och arbetsgivare, utan någon som helst åtskillnad, ska ha rätt att upprätta och med förbehåll endast för den berörda organisationens regler gå med i organisationer de själva väljer utan föregående tillstånd.

I artikel 3.1 anges att arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer ska ha rätt att utarbeta sina författningar och regler, att välja sina representanter i full frihet, organisera sin förvaltning och verksamhet och att formulera sina program. I artikel 3.2 anges att offentliga myndigheter ska avhålla sig från all påverkan som skulle begränsa denna rätt eller hindra det lagliga utövandet av den.

Tidigare behandling

Frågan om negativ föreningsfrihet behandlades ingående våren 2004. Utskottet avstyrkte då en motion i frågan med hänvisning till att utskottet inte ville föregripa resultatet av det pågående förberedelsearbetet med en författningsöversyn och att det inte var berett att frångå sitt tidigare ställningstagande (bet. 2003/04:KU12). Det tidigare ställningstagande som utskottet hänvisade till är från våren 2003 (bet. 2002/03:KU26 s. 41). Utskottet anförde då att yrkandet avstyrkts vid flera tidigare tillfällen i huvudsak med motiveringen att det inte är praktiskt möjligt eller lämpligt att till utredning ta upp den i sin helhet mycket omfattande frågan om rättighetskydd för enskild mot annan enskild. Frågan om ett sådant skydd borde lösas inom den vanliga lagstiftningens ram. Utskottet hade tidigare anförde att den grundlagsskyddade negativa föreningsrätten ger medborgarna ett skydd mot att det allmänna tvingar någon att tillhöra en politisk sammanslutning, ett trossamfund eller en annan sammanslutning för åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende.

Vidare hade utskottet hänvisat till att den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna sedan den 1 januari 1995 gäller som lag i Sverige. Enligt konventionen ska var och ha rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, i vilket det ingår rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen. Enligt ordalydelsen garanteras endast den positiva föreningsfriheten, men Europadomstolen har slagit fast att rätten till föreningsfrihet inbegriper rätten att inte vara medlem av en förening.

I betänkande 2007/08:KU11 avstyrkte utskottet med hänvisning till Grundlagsutredningens arbete motioner om förstärkning av den negativa föreningsfriheten.

Utskottet behandlade i betänkande 2008/09:KU17 motionsyrkanden om negativ föreningsfrihet. Utskottet anförde att Europadomstolen har funnit att rätten till föreningsfrihet enligt Europakonventionen inbegriper rätten att inte vara medlem av en förening. Europakonventionen gäller som svensk lag, och lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt konventionen. Vidare anförde utskottet att Grundlagsutredningen i sitt betänkande, med hänvisning till bl.a. att grundlagsskyddet avser relationen mellan det allmänna och den enskilde, inte hade funnit skäl att generellt anpassa innehållet i 2 kap. regeringsformen till Europakonventionens reglering; Grundlagsutredningen hade inte presenterat några överväganden i frågan om huruvida den negativa föreningsfriheten som ett rättighetsskydd för enskild mot enskild borde komma till uttryck i regeringsformen. Utskottet noterade att Grundlagsutredningens betänkande var föremål för remissbehandling. Utskottet konstaterade att det skydd som motionärerna efterlyser i viss utsträckning redan tillförsäkras medborgarna genom Europadomstolens praxis, om än med den nyansering beträffande förhållandena på arbetsmarknaden som har nämnts ovan. Utskottet ville inte föregripa resultatet av den fortsatta beredningen av Grundlagsutredningens förslag och avstyrkte därför motionerna.

I samband med behandlingen av förslaget om en reformerad grundlag (bet. 2009/10:KU19) behandlade utskottet ett motionsyrkande om förstärkt negativ föreningsfrihet. Utskottet anförde att frågan inte berördes av Grundlagsutredningen och inte heller togs upp i propositionen om en reformerad grundlag. Vidare anförde utskottet att det tidigare vid flera tillfällen har avstyrkt yrkanden om en sådan förstärkning av föreningsfriheten i huvudsak med motiveringen att det inte är praktiskt möjligt eller lämpligt att till utredning ta upp den i sin helhet mycket omfattande frågan om rättighetsskydd för enskild mot annan enskild. Frågan om ett sådant skydd borde lösas inom den vanliga lagstiftningens ram. Utskottet gjorde fortfarande denna bedömning. Utskottet, som förutsatte att internationella överenskomelser följs i svensk lagstiftning, avstyrkte motionen.

Utskottets ställningstagande

Den grundlagsskyddade föreningsfriheten ger skydd mot att det allmänna tvingar någon att tillhöra en sammanslutning för åskådning i politisk, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. På samma sätt är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad föreningsfrihet, dvs. frihet att sammansluta sig med andra för allmänna och enskilda syften.

Utskottet noterar att det i rättspraxis anses att frågan om uteslutning ur bl.a. en fackförening kan prövas av allmän domstol. Det framgår därvid att föreningens stadgar har ansetts som led i rättsförhållandet mellan föreningen och medlemmen. Det är således i fall där medlemmar har uteslutits ur fackföreningar fråga om ett förhållande mellan enskilda.

Utskottet anser i likhet med tidigare att det inte är praktiskt möjligt eller lämpligt att till utredning ta upp den i sin helhet mycket omfattande frågan om rättighetsskydd för enskilda mot andra enskilda.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 2010/11:K414, 2011/12:K364 och 2011/12:K387.

Niqab och burka på allmän plats

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om förbud mot att bära niqab eller burka på allmän plats och mot att tvinga en kvinna att bära niqab eller burka på allmän plats.

Jämför reservation 3 (SD).

Motionen

I motion 2011/12:K258 av Sven-Olof Sällström m.fl. (SD) begärs tillkännagivanden om ett förbud mot att bära niqab eller burka på allmän plats (yrkande 1) och om straff för den som tvingar en kvinna att bära niqab eller burka på allmän plats (yrkande 2). Motionärerna anser att ett vite om 10 000 kronor bör utgå om förbudet mot att bära niqab eller burka på allmän plats överträds och ett vite om 250 000 kronor alternativt fängelse i mellan 4 och 12 månader om någon tvingar en kvinna att bära niqab eller burka på allmän plats. Motionärerna menar att burka och niqab är symboler som går emot den västerländska synen på jämställdhet. Det är också olämpligt ur säkerhetssynpunkt att man inte kan känna igen andra människor.

Gällande ordning

Regeringsformen

Varje medborgare är enligt 2 kap. 1 § första stycket 6 regeringsformen gentemot det allmänna tillförsäkrad religionsfrihet: frihet att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion. Religionsfriheten är den enda av de positiva opinionsfriheterna som inte får begränsas. Detta hänger samman med det sätt varpå friheten har definierats i grundlagstexten; definitionen syftar uteslutande på vad som är specifikt för just religionsfriheten, nämligen att ensam eller tillsammans med andra utöva sin religion (Erik Holmberg m.fl., Grundlagarna, 2 uppl., 2006, s. 100 med hänvisningar). De moment av religionsfriheten som närmast är utflöden av andra friheter, såsom yttrandefriheten, informationsfriheten, mötesfriheten och föreningsfriheten, kan begränsas enligt vad som gäller för dessa friheter.

Vidare är enligt 2 kap. 1 § första stycket 1 regeringsformen varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Europakonventionen

Europakonventionens artikel 9 behandlar tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Var och en har, enligt punkt 1, rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor eller ritualer. Enligt punkt 2 får friheten att utöva sin religion eller tro endast underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga med hänsyn till den allmänna säkerheten eller till skydd för allmän ordning, hälsa eller moral eller för andra människors fri- och rättigheter.

Den som tar tjänst eller anställning kan anses ha underkastat sig de krav som gäller för tjänsten eller anställningen och som ibland kan inkräkta på möjligheterna till religionsutövning (Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 3 uppl., 2007, s. 359–360). Den anställda kan i princip inte med hänvisning till sin religion vägra att utföra uppgifter som normalt ingår i arbetet, och om tjänsten eller anställningen är organiserad så att arbete ska utföras på en dag som för en arbetstagare har särskild religiös betydelse är arbetsgivaren inte nödvändigtvis skyldig att avstå från att utkräva arbete på den dagen. Ett motsvarande synsätt bör enligt Danelius (s. 360) tillämpas när det gäller krav på ett visst uppträdande eller en viss klädsel under arbetet.

Tidigare behandling

Frågan om rätten att bära burka eller niqab fick en ingående behandling i betänkande 2009/10:KU27 med anledning av ett motionsyrkande om att utreda tydliga gränser för användningen av burka och niqab i Sverige.

Utskottet gjorde i betänkandet en utförlig redovisning av praxis och beslut om inskränkningar i rätten att bära olika klädsel.

Utskottet ville framhålla att det var en självklar utgångspunkt att var och en har frihet att klä sig som han eller hon själv vill, utan att påtvingas andras värderingar. Det kan finnas vissa situationer, t.ex. under viss yrkesutövning eller inom utbildningsväsendet, där det kan ha konsekvenser om man döljer hela ansiktet. Krav på viss klädsel, eller förbud mot viss klädsel, måste dock alltid begränsas till den situation det gäller, vara motiverat av sakliga skäl och stå i proportion till ändamålet. En lagstiftning som förbjuder burka och niqab ute i samhället borde enligt utskottets mening inte komma in fråga. Utskottet var inte berett att ställa sig bakom motionen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet hänvisar till sin tidigare bedömning och vidhåller att en lagstiftning som förbjuder burka eller niqab ute i samhället inte bör komma i fråga. Utskottet är inte heller berett att ta initiativ till särskilda straffbestämmelser för den som tvingar någon att bära burka eller niqab på allmän plats. Här vill utskottet erinra om att det finns straffbestämmelser i brottsbalken som kan bli tillämpliga i fall av olaga tvång. Utskottet avstyrker motion 2011/12:K258 yrkandena 1 och 2.

Västförbud

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om möjligheten att besluta om förbud mot att bära kläder som visar tillhörighet till grupper som kan uppfattas som kriminella.

Motionen

I motion 2011/12:K358 begär Sven-Erik Bucht m.fl. (S) att det bör införas en möjlighet att besluta om förbud mot kläder som visar tillhörighet till ett gäng eller en grupp som kan uppfattas som kriminell. Motionärerna anför att ett antal kommuner har planerat att införa ett s.k. västförbud i offentliga lokaler. Kommuner har även i sina alkoholpolitiska program rekommenderat restaurangägare att inte släppa in personer med kläder som visar tillhörighet till ett gäng eller en grupp som kan uppfattas som kriminell. Frågan har prövats i ett antal rättsinstanser, och det har fastställts av domstol att ett förbud mot västar strider mot yttrandefriheten.

Gällande ordning

Enligt 2 kap. 1 § första stycket 1 regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Av 2 kap. 20 § regeringsformen följer att bl.a. yttrandefriheten får begränsas genom lag. I 2 kap. 21 § anges att begränsningar endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller gå så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar. Begränsningen får inte göras enbart på grund av politisk, religiös, kulturell eller annan sådan åskådning.

Domar

Kommunfullmäktige i Luleå kommun beslutade i februari 2010 att komplettera sin handlingsplan mot den organiserade brottsligheten med bl.a. att det i kommunens lokaler inte var tillåtet att bära kläder som visade tillhörighet till något gäng eller någon gruppering som kunde kopplas till kriminell verksamhet. Gäster skulle aldrig få avvisas på sådana grunder eller under sådana omständigheter att det kan utgöra diskriminering enligt diskrimineringslagstiftningen.

Kommunens beslut överklagades enligt bestämmelserna i kommunallagen (1991:900) om laglighetsprövning.

Förvaltningsrätten i Luleå (mål nr 773-10) anförde i sin dom att den inte kunde finna annat än att den grundlagsfästa yttrandefriheten omfattar rätten att ge till känna sin åsikt genom att bära kläder som visar gäng- eller grupp tillhörighet. Enbart det förhållandet att kläderna visar att bäraren tillhör en gruppering som kan uppfattas som kriminell eller är kopplad till kriminell verksamhet kunde inte innebära att åsiktsyttringen föll utanför ramen för den grundlagsskyddade yttrandefriheten. Yttrandefriheten kunde endast begränsas med stöd av lag, och det hade inte framkommit att kommunens beslut hade fattats med stöd av någon sådan lag. Förvaltningsrätten upphävde kommunens beslut.

Förvaltningsrättens dom överklagades till Kammarrätten i Sundsvall, som gjorde en likartad bedömning som förvaltningsrätten (mål 1129-10). Därefter meddelade inte Högsta förvaltningsdomstolen prövningstillstånd när målet överklagades dit (mål 2296-11).

I ett annat fall hade Eskilstuna kommun beslutat om alkoholpolitiska riktlinjer som innebar att det på restauranger i kommunen inte skulle vara tillåtet att bära kläder som visade tillhörighet till något gäng eller någon gruppering som kunde uppfattas som kriminell. Förvaltningsrätten i Linköping (mål 1359-10) gjorde en likartad bedömning som Förvaltningsrätten i Luleå och upphävde kommunens beslut. Beslutet överklagades, och varken Kammarrätten i Jönköping (mål 866-10) eller Högsta förvaltningsdomstolen (mål 5969-10) meddelade prövningstillstånd.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att förorda ett förbud mot att bära viss klädsel som kan visa tillhörighet till grupper som kan uppfattas som kriminella, och avstyrker motion 2011/12:K358.

Ett tredje kön

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om ett tredje kön. Utskottet anser att den omläggning av personnumren som krävs för att införa ett tredje kön är en förhållandevis genomgripande förändring.

Jämför reservation 4 (V).

Motionen

I motion 2011/12:K316 begär Marianne Berg m.fl. (V) en utredning som ska se över möjligheten att införa ett tredje kön som ska vara juridiskt jämställt med kvinna och man. Motionärerna anför att transpersoner är ett samlingsbegrepp för människor som av olika skäl inte självklart identifierar sig med sitt biologiska kön. Det föds dessutom ett antal barn varje år som har en oklar biologisk könsidentitet, s.k. intersexuella. För vissa av dessa transpersoner och intersexuella skulle en lagändring som inför ett tredje kön betyda oerhört mycket, menar motionärerna. I Sydafrika finns sedan 2006 ett tredje kön som är juridiskt jämställt med kvinna och man i folkbokföringen, skriver motionärerna.

Gällande ordning

Personnummer

Ett nyfött barn i Sverige tilldelas ett personnummer enligt bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481). Personnumret innehåller bl.a. ett tresiffrigt individnummer som är udda för män och jämnt för kvinnor. Skatteverket beslutar i ärendet och registrerar den nyfödda som kvinna eller man i den s.k. folkbokföringsdatabasen.

Fastställande av könstillhörighet

I vissa fall kan en persons könstillhörighet sådan den framgår av folkbokföringen ändras i enlighet med bestämmelserna i lagen (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall. Sålunda anges i lagen (1 §) att den som sedan ungdomen upplever att han eller hon tillhör annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet med det samt måste antas även fortsättningsvis leva i en sådan könsroll kan efter en egen ansökan få fastställt att han eller hon tillhör det andra könet. Vidare anges (2 §) att om det hos någon finns en sådan missbildning av könsorganen som kan ge anledning till tvekan om personens kön, kan han eller hon efter ansökan få en sådan fastställelse som avses i 1 §, om det är förenligt med utvecklingen av könsrollen samt rättelse av missbildningen kan ske så att organen bättre stämmer överens med den

önskade könstillhörigheten eller, där en sådan rättelse inte anses motiverad, den könstillhörighet som är mest förenlig med sökandens kroppsliga tillstånd.

I förarbetena till lagen (prop. 1972:6) anges att bestämmelserna om könstillhörighet för intersexuella borde utformas med hänsyn till dels den somatiska komponenten, dels den psykiska upplevelsen. Viss differentiering var nödvändig på grund av att den somatiska intersexualiteten inte utgör någon enhetlig kategori utan omfattar flera olika typfall, som skiljer sig väsentligt från varandra. I propositionen angavs vidare att en lagreglering borde differentieras med hänsyn till olika åldersgrupper. Hos mycket små barn, där könsrollen inte var nämnvärt utvecklad, borde principen vara att det ur somatisk synvinkel mest rättvisande resultatet skulle eftersträvas. Hos något äldre barn med längre kommen könsidentifiering kunde det finnas en risk för skadliga psykiska verkningar om en omställning blir nödvändig. Frågan om könstillhörighet måste då bedömas med större hänsyn till den psykosexuella faktorn. Eftersom bestämmelserna om fastställande av könstillhörighet kunde förväntas komma att tillämpas på i första hand barn ansågs det nödvändigt att föreslå regler om vem som skulle få ansöka om fast ställelse i sådana fall.

Könstillhörighetsutredningen föreslog 2007 (SOU 2007:16) att möjligheten för en somatiskt intersexuell person att få sin könstillhörighet ändrad med stöd av lag borde kvarstå. Nuvarande bestämmelse borde överföras till den nya lagen om ändring av könstillhörighet med samma materiella innehåll som för närvarande men med en något annorlunda formulering.

Diskrimineringslagen

I diskrimineringslagen (2008:567) avses med kön man och kvinna (1 kap. 5 §). I förarbetena till lagen (prop. 2007/08:95 s. 40) anges att regeringens utgångspunkt är att det rättsligt sett finns två kön – man och kvinna. Regeringen anför att diskrimineringskommittén hade föreslagit att kön skulle definieras som ”det biologiska kön som registrerats för en person vid födelserna eller det kön som senare fastställs för henne eller honom”. Bakgrunden synes vara det faktum att ett nyfött barn i Sverige i allmänhet tilldelas ett personnummer enligt bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481). Ett problem med kommitténs förslag till definition var enligt regeringen att inte alla som borde kunna åberopa diskrimineringsförbudet folkbokförs i landet. Till exempel är barn vars föräldrar inte är folkbokförda i landet, samt asylsökande och turister eller andra tillfälliga besökare i landet inte folkbokförda enligt bestämmelserna i folkbokföringslagen. Det går därmed inte att låta ”det biologiska kön som registrerats” ligga till grund för vad som menas med kön. Regeringen såg vidare ett värde i att definitionen av kön är enkel och tydlig. Det borde för diskrimineringslagens ändamål vara tillräckligt att ange, till en början, att det med kön avses ”att någon är kvinna eller man”.

Rapport från Socialstyrelsen

Under 2010 publicerade Socialstyrelsen en rapport, Transsexuella och övriga personer med könsidentitetsstörningar – Rättsliga villkor för fastställelse av könstillhörighet samt vård och stöd. I rapporten behandlas samhällets vård- och stödinsatser för transsexuella och intersexuella samt problem kring att få en ny könstillhörighet fastställd.

I rapporten anges att transsexualism är en könsidentitetsstörning som brukar beskrivas som ett tillstånd med en stark och bestående identifikation med det motsatta könet och med en önskan att tillhöra det motsatta könet eller en övertygelse att man faktiskt tillhör det andra könet. Begreppet intersexuell avser när den kroppsliga könsutvecklingen eller könsdifferentieringen inte är entydigt manlig eller kvinnlig.

Vidare anges i rapporten att personer med könsidentitetsproblem är en liten och heterogen grupp, och att orsaken till tillståndet är okänt. Inom gruppen finns personer i olika åldrar som ännu inte har genomgått operation och behandling samt personer som har genomgått operation och behandling. Det finns också personer som väljer att inte genomgå någon operation, personer som av medicinska skäl inte kan eller inte har fått tillgång till behandling och operation. Personerna kan identifiera sig som kvinna-till-man (FtM) eller som man-till-kvinna (MtF) och ha olika sexuell läggning. Personer med en upplevd könsidentitetsstörning önskar enligt rapporten oftast men inte alltid korrigerig av det biologiska könets karakteristika med kirurgiska ingrepp. I detta ingår också önskemål att korrigerig det juridiska könet och att få juridisk fastställelse av detta med ett nytt personnummer. Det finns också personer som inte vill ha någon tydlig könsidentitet.

Tidigare behandling

I februari 2011 behandlade skatteutskottet ett likadant motionsyrkande i betänkande 2010/11:SkU20. Skatteutskottet anförde när det gällde folkbokföringen av transpersoner och intersexuella samt den föreslagna möjligheten att ange ytterligare ett kön att det till att börja med borde framhållas att folkbokföringen i dag inte innehåller någon uppgift om kön. Däremot har personnumret sedan gammalt en utformning som anknyter till personen genom att det dels utgörs av födelsedata, dels innehåller uppgift om kön. Uppgiften om kön har sin grund i kraven på könsuppdelad statistik i olika sammanhang.

Vidare anförde skatteutskottet att personnumrets uppgift är att vara unikt för en person. Numren ska inte återanvändas, och det ska i princip inte gå att byta nummer. Kopplingen till födelsedatum och kön utgör här ett problem eftersom ett personnummer måste bytas om det visar sig att någon av dessa uppgifter om den enskilde är felaktig eller har ändrats. Ett grundläggande problem med personnumren är att antalet tillgängliga nummer är för litet. Utredningen om personnummer och samordningsnummer

har därför utrett en rad möjliga förändringar, bl.a. att slopa kopplingen till kön. Alternativet ger inga nya nummer, men ökar flexibiliteten i användningen. Ett könlöst personnummer innebär nackdelar för statistik och forskning men har fördelen att ett sådant personnummer inte pekar ut en persons kön och att personnumret inte behöver ändras efter ett könsbyte. Den lösning som till sist valdes innebär att kopplingen till födelsedatumets dagsuppgift släpptes. Utskottet kunde konstatera att användningen av personnumret som bärare av information om födelsetid och kön framstår som problematisk och att kravet på en ökning av antalet tillgängliga nummer inom ramen för det nuvarande formatet redan har gjort att delar av denna koppling har behövt släppas. En ökning av antalet kön kan därför inte rymmas inom det nuvarande personnumret, utan förutsatte enligt utskottet en omläggning där könet i stället anges som en särskild uppgift. Med en sådan omläggning kan personnumren inte längre användas för könsupplad statistik. Det handlar således om en förhållandevis genomgripande förändring som ställer nya krav på alla som använder personnumrets könsuppgift för statistik etc. Utskottet var inte berett att tillstyrka en förändring av denna innebörd och avstyrkte motionsyrkandet.

Utskottets ställningstagande

I likhet med skatteutskottet anser utskottet att den omläggning av personnumren som krävs för att införa ett tredje kön är en förhållandevis genomgripande förändring som ställer nya krav t.ex. för dem som använder personnumrens könsuppgift för statistik. Utskottet är inte berett att ta något initiativ med anledning av motionsyrkandet och avstyrker motion 2011/12:K316.

Återkallande av medborgarskap

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om återkallande av medborgarskap och uppehållstillstånd som har getts på falska grunder.

Utskottet är inte berett att ta något initiativ i frågan.

Jämför reservation 5 (SD).

Motionerna

I motion 2011/12:K376 av Thoralf Alfsson och Kent Ekeröth (båda SD) begärs att ett svenskt medborgarskap som beviljats utifrån felaktiga uppgifter eller grunder ska kunna återkallas. Motionärerna anför att den gällande lagstiftningen inte medger att ett medborgarskap återkallas om det har beviljats på falska grunder. Att ett medborgarskap inte kan återkallas under sådana förhållanden strider mot all rättsuppfattning.

I motionerna 2010/11:Sf385 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) yrkande 22 och 2011/12:Sf352 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) yrkande 22 begärs att personer som fått medborgarskap eller uppehållstillstånd på falska grunder ska få dessa indragna och att personen ska utvisas.

Gällande ordning

Av 2 kap. 7 § andra stycket regeringsformen följer att ingen svensk medborgare som är eller har varit bosatt i riket får fråntas sitt medborgarskap. Det får dock föreskrivas att barn under 18 år i fråga om sitt medborgarskap ska följa föräldrarna eller en av dem.

Enligt 7 § lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap förvärvar ett barn som inte har svenskt medborgarskap svenskt medborgarskap genom anmälan av den eller dem som har vårdnaden om barnet, om barnet har

- permanent uppehållstillstånd i Sverige
- hemvist här i landet sedan fem år eller, om barnet är statslöst, tre år.

Enligt 8 § samma lag förvärvar en utlänning som har fyllt 18 men inte 20 år svenskt medborgarskap genom anmälan, om han eller hon har

- permanent uppehållstillstånd i Sverige
- hemvist här i landet sedan han eller hon fyllde 13 år eller, i fråga om den som är statslös, 15 år.

Enligt 11 § kan en utlänning efter ansökan beviljas svenskt medborgarskap (naturaliseras) om han eller hon har

- styrkt sin identitet
- fyllt 18 år
- permanent uppehållstillstånd i Sverige
- hemvist här i landet i visst antal år som närmare anges i lagen
- haft och kan förväntas komma att ha ett hederligt levnadssätt.

Om kraven i 11 § inte är uppfyllda kan enligt 12 § en utlänning ändå naturaliseras om vissa krav är uppfyllda, som att sökanden tidigare varit svenska medborgare eller är gift med eller sambo med en svensk medborgare eller om det finns särskilda skäl.

I 1 kap. 7 § utlänningslagen (2005:716) anges att nationell visering, uppehållstillstånd och arbetstillstånd får återkallas för en utlänning som medvetet har lämnat oriktiga uppgifter eller medvetet har förtigit omständigheter som hade varit av betydelse för att få tillståndet. Om utlänningen har vistats här i landet i mer än fyra år med uppehållstillstånd när frågan om återkallelse prövas av den myndighet som först beslutar i saken, får uppehållstillståndet återkallas endast om det finns synnerliga skäl för det.

Enligt 1 kap. 4 § ska det vid bedömningen av om uppehållstillståndet bör återkallas för en utlänning som har rest in i landet tas hänsyn till den anknytning som utlänningen har till det svenska samhället och till om andra skäl talar mot att tillståndet återkallas. Vid en sådan bedömning ska

särskilt beaktas 1. utlänningens levnadsomständigheter, 2. om utlänningen har barn i Sverige och, om så är fallet, barnets behov av kontakt med utlänningen, hur kontakten har varit och hur den skulle påverkas av att utlänningens uppehållstillstånd återkallas, 3. utlänningens övriga familjeförhållanden och 4 hur länge utlänningen har vistats i Sverige.

Utredning om omprövning av medborgarskap

Utredningen om omprövning av medborgarskap överlämnade sitt betänkande Omprövning av medborgarskap (SOU 2006:2) i januari 2006.

Av betänkandet framgår att de kontakter som utredningen haft med olika myndigheter har visat att det förekommer att svenskt medborgarskap beviljas på grundval av oriktiga eller ofullständiga uppgifter från sökanden. Antalet fall per år bedömdes dock vara litet. Hur många fall det rör sig om hade inte kunnat fastställas. Det hade också framkommit att det kunde ha förekommit mutor vid handläggningen av medborgarskapsärenden.

Skälen mot att införa en återkallelsemöjlighet var enligt utredaren många och starka. Det var därför tveksamt om de skäl som fanns för en ändrad inställning var tillräckliga för att ändra ett stabilt system som ger den enskilde rättstrygghet och som en stor majoritet i riksdagen flera gånger har ställt sig bakom. Utredaren valde ändå att lägga fram ett förslag som innebar att det i fortsättningen skulle vara möjligt att i vissa fall återkalla ett felaktigt medborgarskapsbeslut. Det var enligt utredaren från allmänna utgångspunkter önskvärt att myndigheters beslut skulle vara riktiga i såväl formellt som materiellt hänseende. Det var dock otillfredsställande att staten i efterhand inte kunde ingripa mot den som på ett illojalt eller bedrägligt sätt har tillskansat sig en så långtgående och grundläggande rättighet som medborgarskap. Förslaget tog främst sikte på de fall då en person genom mutor eller annat otillbörligt förfarande beviljats medborgarskap. Även de fall då felaktiga identitetsuppgifter har lämnats för att dölja grov kriminell belastning, terroristanknytning eller liknande omfattades. Förslaget krävde ändringar i regeringsformen och lagen om svenskt medborgarskap.

Utredningen föreslog att det i 2 kap. 7 § regeringsformen skulle läggas till att det får föreskrivas att medborgarskapet ska fråntas den som förvärvat det genom oriktiga eller ofullständiga uppgifter eller genom annat otillbörligt förfarande.

Grundlagsreformen

Tidigare angavs i 2 kap. 7 § regeringsformen att en medborgare kunde berövas sitt medborgarskap om en medborgare efter uttryckligt samtycke eller genom att inträda i allmän tjänst blir medborgare i en annan stat. Vidare gällde att det fick föreskrivas att, i enlighet med en överenskom-

melse med en annan stat, den som sedan födelsen är medborgare även i den andra staten och är varaktigt bosatt där förlorar sitt svenska medborgarskap vid 18 års ålder eller senare.

I propositionen om en reformerad grundlag (prop. 2009/10:80 s. 150) anfördes att syftet med bestämmelserna var att undvika dubbelt medborgarskap. Eftersom dubbelt medborgarskap numera accepteras utan begränsning fanns det inte längre något behov av den möjlighet till inskränkning av rätten till svenskt medborgarskap som bestämmelsen ger utrymme för. I propositionen föreslogs därför att bestämmelsen skulle tas bort, vilket även skedde.

I övrigt ändrades inte bestämmelsen i 2 kap. 7 § regeringsformen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att ta något initiativ till att införa en möjlighet att återkalla medborgarskap som har förvärvats på oriktiga eller ofullständiga grunder, och inte heller att ta något initiativ att ändra reglerna om uppehållstillstånd. Utskottet avstyrker motionerna 2010/11:Sf385 yrkande 22, 2011/12:K376 och 2011/12:Sf352 yrkande 22.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Kunskap om och en kommission om mänskliga rättigheter, punkt 4 (V)

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2010/11:K418 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V) yrkandena 1–3 och avslår motion

2010/11:K424 av Mehmet Kaplan (MP) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Sverige har av tradition haft ett högt anseende i internationella sammanhang när det gäller arbete med mänskliga rättigheter. Detta till trots är arbetet med mänskliga rättigheter främst en fråga när man diskuterar förhållandena i andra länder. Vänsterpartiet har i många år drivit frågan om att förstärka de mänskliga rättigheterna i Sverige och de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter.

Delegationen för mänskliga rättigheter föreslår i sitt betänkande att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ska tydliggöras i flera lagar. Vänsterpartiet gläds åt förslaget, och jag anser att Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter snarast bör tydliggöras i lagstiftningen, i första hand i de lagar som har till syfte att skydda särskilt utsatta enskilda eller enskilda som är beroende av det allmännas stöd.

Sverige får regelmässigt allvarlig kritik från de organ som övervakar olika konventioners tillämpning för att konventionerna inte gjorts tillämpliga i svensk rätt och därmed inte möjliga att åberopa inför domstolar och myndigheter. De lagar som reglerar rättigheter för enskilda bör enligt min mening snarast ses över och kompletteras på ett sådant sätt att internationella åtaganden om mänskliga rättigheter kan åberopas i svenska domstolar.

Både Delegationen för mänskliga rättigheter och Utredningen för utvärdering av nationella handlingsplanen för mänskliga rättigheter har föreslagit att det inrättas en kommission för mänskliga rättigheter. Sådana

kommissioner finns i flera andra länder. För att garantera kommissionens självständighet bör den inrättas under riksdagen. En sådan kommission bör enligt min mening inrättas snarast möjligt.

Vad som anförs ovan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2. Föreningsfrihet, punkt 9 (SD)

av Jonas Åkerlund (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:K387 av Carina Herrstedt och Julia Kronlid (båda SD) och bifaller delvis motionerna

2010/11:K414 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M) och 2011/12:K364 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M).

Ställningstagande

Rätten för enskilda medborgare att frivilligt välja politisk åskådning och facklig organisation är skyddad av Europakonventionen. Detta är grundläggande i demokratiska stater, och det kan anses som självklart att varje medborgare har rätt att tillhöra en förening liksom en rätt att avstå från att ansluta sig till en förening.

Det är enligt min mening viktigt att slå fast vad såväl den positiva som den negativa föreningsfriheten innebär. Den som önskar vara medlem i en fackförening kan inte i lag fråntas denna rätt. Inte heller kan den enskilde genom lag tvingas in i villkor som gäller för fackligt anslutna.

Det har förekommit fall där medlemmar i Sverigedemokraterna har uteslutits ur fackföreningar. Mot bakgrund av detta anser jag att regeringen bör tillse att de lagar och rättigheter som gäller i Sverige även omfattar politiskt aktiva och detta oavsett vilket politiskt parti de är aktiva i.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

3. Niqab och burka på allmän plats, punkt 10 (SD)

av Jonas Åkerlund (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2011/12:K258 av Sven-Olof Sällström m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Belgien, Italien och Frankrike är tre europeiska länder som vidtagit den jämställdhetspolitiska åtgärden att förbjuda personer att bära niqab och burka på allmän plats. Niqab och burka är symboler som går emot den svenska synen på jämställdhet. Den västerländska principen om jämlikhet mellan könen hotas enligt min mening allvarligt när vissa kvinnor bär heltäckande klädsel. Det kan dessutom ur säkerhetssynpunkt vara problematiskt när man inte kan känna igen varandra.

Jag anser att Sverige bör gå samma väg som de inledningsvis nämnda länderna och införa liknande lagar i Sverige. Det ska enligt min mening vara förbjudet att bära niqab eller burka på offentlig plats, och det ska utgå ett vite om 10 000 kronor om förbudet överträds. Den som tvingar en kvinna att bära niqab och burka på offentlig plats ska åläggas att betala ett vite om 250 000 kronor och kunna dömas till fängelsestraff på mellan fyra och tolv månader.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4. Ett tredje kön, punkt 12 (V)

av Mia Sydow Mölleby (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2011/12:K316 av Marianne Berg m.fl. (V).

Ställningstagande

Vissa transpersoner identifierar sig tydligt som män eller kvinnor medan andra inte gör det. Varje år föds dessutom mellan 1 500 och 2 000 barn med en oklar könsidentitet, s.k. intersexuella. För vissa av dessa transpersoner och intersexuella, som ofta osynliggörs när mänskliga rättigheter diskuteras, skulle en lagändring som innebär att ett s.k. tredje kön införs betyda oerhört mycket. I Indien och Australien pågår ett arbete för att genomföra sådana ändringar av lagstiftningen.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning som ser över möjligheten att införa ett tredje kön som är jämställt med kvinna och man.

5. Återkallande av medborgarskap, punkt 13 (SD)
av Jonas Åkerlund (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:Sf385 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) yrkande 22 och

2011/12:Sf352 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) yrkande 22 och

bifaller delvis motion

2011/12:K376 av Thoralf Alfsson och Kent Ekeröth (båda SD).

Ställningstagande

Jag anser att personer som fått svenskt medborgarskap på falska grunder, t.ex. genom att ljuga om sin identitet eller sitt skyddsbehov eller genom att muta myndighetspersonal, ska kunna få sitt medborgarskap indraget och utvisas. Det bör även säkerställas att motsvarande gäller för personer som fått uppehållstillstånd.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010

2010/11:K238 av Maria Stenberg (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att upprätthålla yttrandefriheten även för politiska samtal på jobbet.

2010/11:K263 av Annelie Enochson (KD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag.

2010/11:K368 av Hillevi Larsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att lagrummet i grundlagen som förbjuder diskriminering på grund av trosuppfattning bör ses över så att även sekulära livsåskådningar innefattas, exempelvis veganism.

2010/11:K377 av Otto von Arnold och Yvonne Andersson (båda KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att stimulera debatten om värden.

2010/11:K381 av Mikael Oscarsson (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ta fram föreskrifter i enlighet med Europarådets resolution 1763 (2010) om abort och samvetsfrihet.

2010/11:K414 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förstärkt negativ föreningsfrihet.

2010/11:K418 av Mia Sydow Mölleby m.fl. (V):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ska tydliggöras i flera lagar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inkorporering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter i nationell rätt.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att en nationell kommission för mänskliga rättigheter ska inrättas under riksdagen.

2010/11:K424 av Mehmet Kaplan (MP):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att samhällets förmåga att värna de mänskliga rättigheterna är avhängig en bred allmän kunskap om vad rättigheterna innebär och förståelse för hur de bidrar till det goda samhället.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att allmänhetens och beslutsfattarnas kunskap om och förståelse av religions- och övertygelsefrihetens innebörd och bidrag till ett demokratiskt samhälle behöver höjas.

2010/11:Ju222 av Helena Leander m.fl. (MP):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att könsidentitet och könsuttryck ska omfattas av diskrimineringskyddet i regeringsformen.

2010/11:Ju400 av Ulf Holm m.fl. (MP):

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att könsidentitet/könsuttryck ska omfattas av diskrimineringskyddet i regeringsformen.

2010/11:Ju401 av Marianne Berg m.fl. (V):

1. Riksdagen beslutar att 2 kap. 15 § regeringsformen ska ges följande lydelse: ”Lag eller annan föreskrift får ej innebära att någon missgynnas därför att han eller hon med hänsyn till ras, hudfärg, etniskt ursprung, sexuell läggning eller könsidentitet tillhör en minoritet.”

2010/11:Sf385 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD):

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att personer som erhållit medborgarskap eller uppehållstillstånd på falska grunder ska få dessa indragna och utvisas.

2010/11:Kr296 av Tuve Skånberg (KD):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda huruvida proaktiva självmordssajter på Internet bör förbjudas i lag.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2011

2011/12:K226 av Hillevi Larsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införa allemansrätt för yttrandefriheten på offentlig plats, så att den gäller även i anslutning till kommersialiserade ytor.

2011/12:K258 av Sven-Olof Sällström m.fl. (SD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda niqab och burka på offentlig plats med vite om 10 000 kr om förbudet överträds.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att den som tvingar en kvinna att bära niqab eller burka på offentlig plats ska åläggas att betala vite om 250 000 kr och kunna dömas till fängelsestraff mellan 4 och 12 månader.

2011/12:K281 av Annelie Enochson och Andreas Carlson (båda KD):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag.

2011/12:K300 av Annelie Enochson (KD):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka förståelsen och efterlevnaden av Europakonventionens artikel 8 om rätt till skydd för privat- och familjeliv.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att öka förståelsen och efterlevnaden för Europakonventionens artikel 9 om tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

2011/12:K316 av Marianne Berg m.fl. (V):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som ser över möjligheten att införa ett tredje kön som juridiskt sett är jämställt med kvinna och man.

2011/12:K358 av Sven-Erik Bucht m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om västförbud.

2011/12:K364 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förstärkt negativ föreningsfrihet.

2011/12:K376 av Thoralf Alfsson och Kent Ekeröth (båda SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att ett svenskt medborgarskap som getts utifrån felaktiga uppgifter eller grunder ska kunna återkallas.

2011/12:K387 av Carina Herrstedt och Julia Kronlid (båda SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som Sverige har ratificerat bör efterlevas.

2011/12:Sf352 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD):

22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att personer som fått medborgarskap eller uppehållstillstånd på falska grunder ska få dessa indragna och utvisas.

2011/12:So642 av Julia Kronlid m.fl. (SD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Sverige ska införa föreskrifter i svensk sjukvård som garanterar vårdpersonalen rätt till samvetsfrihet i enlighet med resolution 1763 från Europarådet.